Maastricht University

Voortijdige schoolverlaters: aanleiding en gevolgen

Citation for published version (APA):

Allen, J. P., & Meng, C. M. (2010). *Voortijdige schoolverlaters: aanleiding en gevolgen*. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Faculteit der Economische Wetenschappen. ROA Reports No. 9 https://doi.org/10.26481/umarep.2010009

Document status and date:
Published: 01/01/2010

DOI:
10.26481/umarep.2010009

Document Version:
Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

• A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
• The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
• The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

Link to publication

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the “Taverne” license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Download date: 04 Nov. 2026

Voortijdige schoolverlaters: Aanleiding en gevolgen

Jim Allen
Christoph Meng

ROA-R-2010/9

Colofon

© Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). Niets uit deze uitgave mag op enige manier worden verveelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van het ROA.

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
School of Business and Economics
Maastricht University

Vormgeving
ROA secretariaat, Maastricht
email: secretary-roa-sbe@maastrichtuniversity.nl
website: www.roa.nl

ISBN: 978-90-5321-491-6
augustus 2010

Inhoud

1 Inleiding 1

2 Redenen om te stoppen 5
2.1 Inleiding 5
2.2 Belangrijkste reden voor uitval 6
2.3 Een typologie van redenen voor uitval 9
2.4 Belangrijkste type reden naar onderwijstype 12

3 Voorgeschiedenis 15
3.1 Vroege signalen bij uitval 15
3.2 Ondersteuning bij het besluit om te stoppen 18

4 Bestemming van voortijdige schoolverlaters 23
4.1 Hoofdbestemming 23
4.2 Hoogst voltooid opleidingsniveau 24
4.3 Bestemming arbeidsmarkt 26
4.4 Spijt achteraf van de keuze om te stoppen 28

5 Conclusies 31

6 Literatuur 33

Statistische bijlage 35

1 Inleiding

Waarom verlaten in Nederland elk jaar tienduizenden jongeren voortijdig het onderwijs? En hoe vergaat het deze jongeren later? In hoeverre lukt het hen om – eventueel na een korte pauze – de draad in het onderwijs weer op te pakken? Wat zijn de gevolgen van een vroegtijdig vertrek uit het onderwijs voor de kansen van jongeren op de arbeidsmarkt? Gezien de hoge private en maatschappelijke kosten voortvloeiend uit een gebrekkige integratie van deze groep jongeren in de arbeidsmarkt, zijn dit belangrijke vragen. Door de redenen die schoolverlaters noemen voor het voortijdig verlaten van hun opleiding te bestuderen in samenhang met hun bestemming in de eerste één tot twee jaar daarna, kan wellicht een indruk worden gekregen van de mate waarin zowel de uitval zelf als de gevolgen daarvan zouden kunnen worden beïnvloed.

In een aantal eerdere rapporten van het ROA (2001, 2006, 2009) is al uitgebreid aandacht besteed aan deze vragen, waaruit al een aantal voorlopige conclusies zijn getrokken. Zo wordt een foute studiekeuze aangewezen als een belangrijke oorzaak van voortijdige uitval, en meer algemeen is in ongeveer 25% van de gevallen de oorzaak direct gerelateerd aan de opleiding (ROA 2009). Andere factoren, zoals zogenoemde 'groenpluk' vanuit de arbeidsmarkt, geldnood en problemen in de persoonlijke sfeer komen minder vaak voor, en zijn vaak relatief sterk geconcentreerd bij bepaalde groepen. Er kleven echter een aantal problemen aan deze eerdere onderzoeken die het trekken van harde conclusies bemoeilijken. Zo is het bij het afbakenen van de populatie en het trekken van een steekproef in het verleden moeilijk gebleken om opleidingswisselaars te onderscheiden van opleidingsstakers. Verder schoot de vragenlijst op een aantal cruciale punten tekort. Door alleen te vragen naar de belangrijkste reden om met de opleiding te stoppen, wordt voorbij gegaan aan de mogelijkheid dat men om een combinatie van redenen kan zijn gestopt. Verder waren er twijfels of de aan schoolverlaters voorgelegde lijst met redenen om te stoppen toereikend was. Een aantal antwoordopties leek te bestaan uit een combinatie van redenen waarvan de beleidsimplicaties mogelijk heel verschillend kunnen zijn. Zo kunnen onder de antwoordcategorie 'vanwege privé-problemen (bijv. relatieproblemen, verslaving, e.d.)' niet alleen de twee in het voorbeeld genoemde redenen vallen, maar ook zaken als justitiële of psychische problemen. Mede door dergelijke tekortkomingen in de antwoordmogelijkheden is het aandeel antwoorden in de restcategorie 'anders' behoorlijk hoog gebleken, een probleem dat werd versterkt door het hoge aandeel respondenten dat verzuimde om dit antwoord nader te specificeren. Deze problemen zijn in het huidige onderzoek verholpen.

Er zijn verschillende dimensies op basis waarvan we redenen van schoolverlaters voor het voortijdig verlaten van de opleiding kunnen typeren. Zo onderscheiden Eimers en Bekhuis (2006; zie ook ROA, 2009) twee typen leerlingen die met de opleiding stoppen: de *klassieke risicoleerling* en de *opstapper*. De klassieke risicoleerlingen bestaan uit jongeren die geconfronteerd zijn met omstandigheden die het voor hen zeer moeilijk maken om onderwijs te kunnen volgen. De opstappers zijn leerlingen die uit de opleiding of zelfs het onderwijs stappen zonder dat er sprake is van een probleemgeschiedenis. Een andere dimensie op basis waarvan voortijdige schoolverlaters kunnen worden onderscheiden is die van beïnvloedbare versus niet-beïnvloedbare uitval. Volgens deze aanpak groepeert de MBO-raad in het kader van het project 'Benchmarking' uitvalredenen in de categorieën 'ongediplomeerd succesvol', 'niet-beïnvloedbare uitval', 'beïnvloedbare uitval' en 'onbekend'. In dit rapport hanteren we een eigen indeling die elementen bevat van beide benaderingen.

De resultaten in het voorliggende rapport zijn afkomstig van een steekproef onder 5.660 voortijdige schoolverlaters[1] die in het schooljaar 2007/2008 een opleiding in het VMBO, het MBO, het HAVO of het VWO volgden en deze zonder diploma hebben verlaten (VSV zonder diploma). In totaal hebben 948 jongeren de vragenlijst ingevuld, hetgeen resulteert in een responspercentage van 17%. Op een lichte ondervertegenwoordiging van vrouwen na zijn er geen indicaties van een sterke selectiviteit in de respons. In dit rapport worden de resultaten (tenzij anders vermeld) gepresenteerd op basis van gewogen aantallen (d.w.z. naar populatie opgehoogde aantallen en voor eventuele responsverschillen tussen bijvoorbeeld mannen en vrouwen gecorrigeerd). Tabel 1.1 geeft een overzicht van de aantallen voortijdige schoolverlaters (zonder diploma van laatsgevolgde opleiding) zoals gemeld door de Dienst Uitvoering Onderwijs, van de steekproef en de respons per onderwijssoort.

Tabel 1.1
Aantal VSV, steekproef en respons

	HAVO/VWO	VMBO	MBO	Totaal
aantal voortijdige schoolverlaters	3659	9054	26959	39578
genomen steekproef	396	1784	3480	5660
aantal respondenten	127	321	500	948
% van steekproef	32	18	15	17

Het aantal voortijdige schoolverlaters vermeld in Tabel 1.1 is kleiner dan het totaal aantal voortijdige schoolverlaters (46.800 VSV-ers) van het schooljaar 2007/2008 (zie bijvoorbeeld Ministerie van OCW, Bijlage VSV-Brief 2010). Reden hiervoor is dat in Tabel 1.1 alleen VSV-ers zijn opgenomen die de laatstgevolgde opleiding zonder diploma hebben verlaten. De groep VSV-ers die het onderwijs rechtstreeks na het behalen van een VMBO-diploma dan wel een MBO niveau 1 diploma hebben verlaten, zijn in Tabel 1.1 niet vermeld.

Naast de groep voortijdige schoolverlaters die de laatstgevolgde opleiding zonder diploma hebben verlaten (VSV zonder diploma), is er nog een kleinere groep voor-

1. Voortijdige schoolverlaters zijn jongeren die het onderwijs verlaten voordat ze een zogenaamde startkwalificatie (diploma op MBO-niveau 2 dan wel een HAVO/VWO diploma) hebben behaald en die op het moment van het verlaten van het onderwijs jonger dan 23 jaar zijn.

tijdige schoolverlaters die het onderwijs direct verlaten nadat zij een VMBO-diploma dan wel een diploma op MBO-niveau 1 hebben behaald (VSV met diploma). Deze groep is a) aanzienlijk kleiner en b) is de omvang van deze groep in de laatste jaren sterk gedaald. Om deze redenen concentreren we ons in dit rapport, tenzij expliciet anders vermeld, op de groep voortijdige schoolverlaters die de laatstgevolgde opleiding zonder diploma heeft verlaten.

Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 staan we stil bij de redenen die door schoolverlaters zijn genoemd voor het voortijdig verlaten van hun opleiding. Aan de hand van uitkomsten van een factoranalyse creëren we een typologie van redenen voor uitval. In hoofdstuk 3 bestuderen we factoren die een rol hebben gespeeld in de aanloop tot uitval. Hierin komen enerzijds gebeurtenissen aan bod die in sommige gevallen als vroege signalen voor uitval kunnen worden beschouwd, zoals zittenblijven en spijbelgedrag, en anderzijds de mate waarin de schoolverlaters steun hebben ondervonden van belangrijke personen in hun omgeving bij de overweging om wel of niet te stoppen en/of op zoek te gaan naar een geschikt alternatief. In hoofdstuk 4 kijken we naar de bestemming van voortijdige schoolverlaters circa anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding. Hierbij wordt stilgestaan bij zowel het (voorlopig) hoogst bereikte opleidingsniveau als de arbeidsmarktsituatie van degenen die op zoek zijn gegaan naar betaald werk. Tot slot wordt in hoofdstuk 5 kort stil gestaan bij de vraag in hoeverre onze resultaten aanleiding geven om te verwachten dat de uitval zelf en/of de gevolgen daarvan door beleidsmakers, het onderwijsveld of de school zouden kunnen worden beïnvloed.

2 Redenen om te stoppen

2.1 Inleiding

Op basis van factoren die opleidingsuitval beïnvloeden onderscheiden Eimers en Bekhuis (2006) twee typen leerlingen die met de opleiding stoppen: de *klassieke risicoleerling* en de *opstapper*. Het eerste type, de klassieke risicoleerling, bestaat uit jongeren die geconfronteerd zijn met omstandigheden die het voor hen zeer moeilijk maken om onderwijs te kunnen volgen. Deze omstandigheden kunnen zowel in de persoon zelf liggen als in zijn of haar omgeving. In het eerste geval spreken ze van de *niet-kunners,* die het cognitieve vermogen missen om een opleiding succesvol af te ronden. In het tweede geval gaat het om de *verhinderden* die, zoals het woord zegt, door omgevingsfactoren gehinderd worden om de opleiding succesvol af te ronden.

De opstappers zijn leerlingen die uit de opleiding of zelfs het onderwijs stappen zonder dat er sprake is van een probleemgeschiedenis. Potentieel kunnen ze het onderwijsniveau aan, maar een combinatie van push- en pullfactoren doet hen besluiten te stoppen. Dit kan bijvoorbeeld te maken hebben met een verkeerde studie- of beroepskeuze. Behalve de verloren tijd en middelen die al zijn geïnvesteerd kan het feit dat men niet halverwege het jaar kan switchen van opleiding betekenen dat men gedwongen wordt om een tijdje buiten het onderwijs te wachten op de start van een nieuwe opleiding. Deze 'wachttijd' wordt vaak met een uitstapje naar de arbeidsmarkt ingevuld waar pullfactoren, zoals het gemak van een inkomen, de jongeren hinderen bij het terugkeren in het onderwijs. Uiteraard kunnen zulke pullfactoren op zichzelf reden vormen om met een opleiding te stoppen.

Een andere dimensie waarop voortijdige schoolverlaters kunnen worden onderscheiden is die van beïnvloedbare versus niet-beïnvloedbare uitval. Door schoolverlaters aangegeven redenen voor het stoppen met de opleiding kunnen worden onderscheiden aan de hand van de mate waarin ze beïnvloedbaar zijn door beleidsmakers, het onderwijsveld of de school. Volgens deze aanpak groepeert de MBO-raad in het kader van het project 'Benchmarking' uitvalredenen in de categorieën 'ongediplomeerd succesvol', 'niet-beïnvloedbare uitval', 'beïnvloedbare uitval' en 'onbekend'. Tabel 2.1 geeft een overzicht van deze indeling.

Tabel 2.1
Indeling van uitvalsredenen volgens MBO-raad

	reden	toelichting	groepering
1	uitstroom conform OOK	Mensen die weliswaar geen diploma hebben gehaald, maar waarbij dit volgens de leerovereenkomst ook helemaal niet de bedoeling was. Dit zijn bijvoorbeeld mensen die door hun werkgever naar school worden gestuurd om een aantal competenties of een bepaalde deelkwalificatie te behalen	ongediplomeerd succesvol
2	niet-beïnvloedbare oorzaak	Bijvoorbeeld: verhuizing, ziekte of overlijden	niet-beïnvloedbare uitval
3	niet-beïnvloedbare oorzaak met beïnvloedbare opvang	Bijvoorbeeld: sociaal-emotionele problemen, psychische stoornissen of ernstige problemen in de thuissituatie	
4	arbeidsmarkt	Bijvoorbeeld: ontslag, het in dienst nemen van stagiaires voordat zij een diploma hebben behaald	
5	instellingsgebonden reden	Bijvoorbeeld: problemen met inhoud of vormgeving van de opleiding, relatie met docenten of ervaren veiligheid op school	beïnvloedbare uitval
6	keuze/begeleiding	Bijvoorbeeld: verkeerde studie-/opleidings- of beroepskeuze of problemen bij intake of begeleiding	
7	andere reden	Andere reden of reden onbekend	onbekend

Bron: MBO-raad, 2007

Zowel de typologie van Eimers en Bekhuis als die van de MBO-raad bevatten interessante elementen. De eerste benadering legt de nadruk op het feit dat voortijdige uitval soms wel en soms geen voorgeschiedenis heeft. In het geval van de klassieke risicoleerling is vaak sprake van vroege signalen dat er mogelijk een probleem aan zit te komen. In het geval van de opstappers zit de aanleiding meestal in omstandigheden die zich voordoen relatief kort voordat het besluit wordt genomen. De tweede benadering ordent redenen voor uitval naar de mate en vorm van beïnvloedbaarheid. Hoewel er impliciet enige overlap is tussen de twee benaderingen, doorkruisen ze elkaar op verschillende punten. Zo bestaat de niet-beïnvloedbare uitval uit een combinatie van de klassieke risicoleerling – leerlingen met sociaal-emotionele problemen e.d. – en de opstapper – leerlingen die stoppen omdat ze een voor hen aantrekkelijke baan aangeboden hebben gekregen. In de volgende paragraaf ontwikkelen we een eigen indeling die elementen bevat van deze beide benaderingen.

2.2 Belangrijkste reden voor uitval

Alvorens over te gaan op de in dit rapport gehanteerde typologie, is het goed om stil te staan bij de belangrijkste reden die door schoolverlaters is genoemd voor het stoppen met de opleiding. Om beter zicht te krijgen op de redenen waarom verschillende groepen schoolverlaters zonder diploma uit een opleiding zijn gestapt, is in 2009 de vragenlijst op een aantal punten aangepast. Ten eerste is het aantal antwoorden waaruit schoolverlaters konden kiezen uitgebreid, van tien in 2008 tot 16 in 2009, met in beide jaren een restcategorie 'anders' die men zelf nader kon specificeren. De reden

voor deze uitbreiding was de constatering dat een aantal antwoordcategorieën in 2008 intern te heterogeen en voor respondenten te weinig herkenbaar was, wat onder meer tot uitdrukking kwam in een erg hoog aandeel 'anders' antwoorden.

Tabel 2.2
Aanpassing van de vragenlijst met betrekking tot redenen voor uitval, vragenlijst 2008 versus vragenlijst 2009

vragenlijst 2008	vragenlijst 2009
ik vond werken leuker	ik wilde liever gaan werken
ik had een inkomen nodig en ben daarom gaan werken	ik had een inkomen nodig en ben daarom gaan werken
ik ging verhuizen	ik ging verhuizen
vanwege ziekte was het niet mogelijk de opleiding af te maken	ziekte
school in combinatie met zorg voor kinderen, en/of familie was te zwaar	school in combinatie met zorg voor kinderen, en/of familie was te zwaar
	zwangerschap
vanwege privé-problemen (bijv. relatieproblemen, verslaving e.d.)	verslavingsproblemen
	relatieproblemen/gezinsproblemen (bijv. scheiding van ouders)
	in aanraking komen met politie/justitie
	psychische problemen
ik had problemen met de leraren	problemen met de leraren/schoolleiding
	problemen met andere leerlingen
gezakt voor eindexamen	de opleiding was te moeilijk en/of gezakt voor het eindexamen
problemen op het werk/ tijdens de stage	problemen op de leerwerkplek/stage (bijv. ontslag)
de opleiding voldeed niet aan mijn verwachtingen	de opleiding voldeed niet aan mijn verwachtingen
	ik wilde van opleiding wisselen
anders	anders

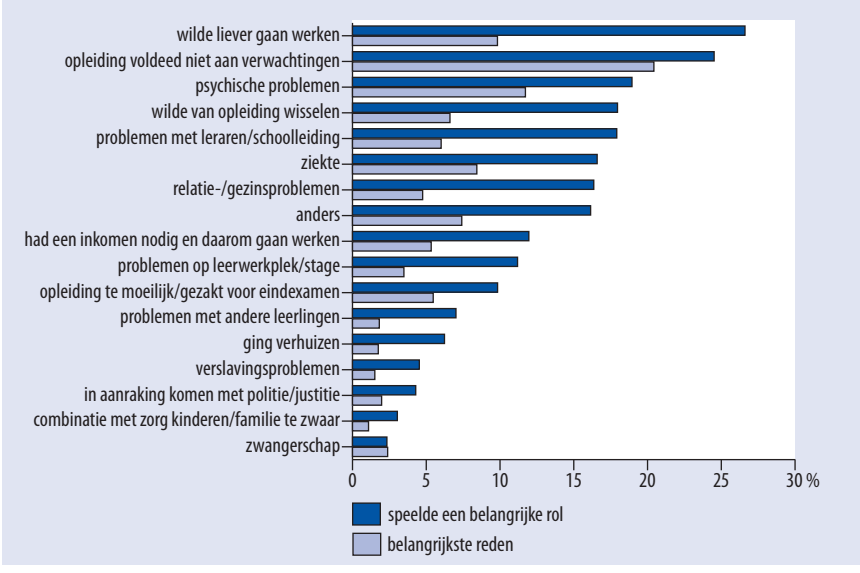
Uit tabel 2.2 blijkt dat er vooral bij de categorie 'vanwege privé-problemen' een nadere differentiatie is aangebracht. De antwoordcategorie 'school in combinatie met zorg voor kinderen, en/of familie was te zwaar' is ook uitgebreid met de categorie 'zwangerschap'. Naast problemen met de leraren is nu ook een antwoordoptie opgenomen 'problemen met andere leerlingen'. Tenslotte wordt nu expliciet een antwoordcategorie 'ik wilde van opleiding wisselen' opgenomen.

Een tweede aanpassing van de vragenlijst betreft de vorm van de vraag zelf. Waar in 2008 alleen naar de belangrijkste reden is gevraagd, werd in 2009 eerst gevraagd in hoeverre de verschillende redenen een rol hebben gespeeld, en vervolgens welk van de redenen het belangrijkst was. De additionele informatie over de mate waarin alle redenen een rol hebben gespeeld levert een aantal concrete voordelen op. Ten eerste, het wordt nu mogelijk om na te gaan in hoeverre er sprake is van een enkele reden om met de opleiding te stoppen, en in hoeverre er meerdere redenen waren. Ten tweede, voor zover er meerdere redenen zijn, wordt het nu mogelijk om na te gaan welke redenen vaak in combinatie zijn genoemd, met andere woorden welke redenen met elkaar samenhangen. Tenslotte kan deze informatie over de onderlinge samenhang

tussen de redenen worden gebruikt om de redenen te groeperen, dat wil zeggen: om tot een typologie van redenen te komen. We komen in de volgende paragraaf hierop terug.

Figuur 2.1 geeft een overzicht van de redenen die volgens schoolverlaters een (heel) belangrijke rol hebben gespeeld bij hun besluit om met hun opleiding te stoppen,[2] evenals de reden die volgens hen het belangrijkst was. De statistische bijlage aan het eind van deze rapportage geeft een overzicht van o.a. de belangrijkste redenen per onderwijssoort.

Figuur 2.1
Reden om met de opleiding te stoppen (%)

Dat er een brede mix is van redenen om voortijdig te stoppen met een opleiding wordt geïllustreerd door figuur 2.1. Ook blijkt dat er in veel gevallen een groot verschil is tussen het percentage dat aangaf dat een reden een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld en het percentage dat aangaf dat een reden voor hen de belangrijkste was. Zo gaf ruim een kwart van de schoolverlaters aan dat 'wilde liever gaan werken' een belangrijke rol heeft gespeeld, terwijl nog geen tiende vond dat dit de allerbelangrijkste reden was om met de opleiding te stoppen. Andere redenen die vaak werden genoemd, maar relatief zelden als belangrijkste werden genoemd, zijn 'wilde van opleiding wisselen', 'problemen met leraren/schoolleiding', 'ziekte' en 'relatie-/gezinsproblemen'. Daar tegenover staan redenen die, als ze genoemd zijn, meestal de belangrijkste reden zijn. Zo blijkt dat 'opleiding voldeed niet aan de verwachtingen' door bijna een kwart

2. De antwoorden konden variëren op een vijfpuntsschaal van 1 ('speelde helemaal geen rol') tot 5 ('speelde heel belangrijke rol'). In figuur 2.1 staat het percentage dat antwoord 4 of 5 heeft aangekruist.

van de schoolverlaters werd genoemd, waarvan de overgrote meerderheid dit tevens de belangrijkste reden vond om te stoppen.[3] 'Psychische problemen' bleek ook vaak de belangrijkste reden te zijn om te stoppen. Hoewel 'zwangerschap' op zich zelden wordt genoemd, is dit in de gevallen waar het wel wordt genoemd vrijwel altijd de belangrijkste reden. De restcategorie 'anders' is door veel minder schoolverlaters als belangrijkste reden genoemd dan bij het cohort uit 2008 (minder dan 8% in 2009 tegenover 23% in 2008). Hieruit blijkt dat de uitbreiding van het aantal antwoordcategorieën zijn vruchten heeft afgeworpen.[4] Opvallend is dat, ondanks de uitbreiding van het aantal redenen waaruit men mocht kiezen, 'opleiding voldeed niet aan verwachtingen' juist vaker is genoemd in 2009 dan in 2008. Zo gaf slechts 11% van de opleidingsstakers in 2008 aan dat 'opleiding voldeed niet aan verwachtingen' de belangrijkste reden was, tegenover ruim 20% in 2009. Het is niet meteen duidelijk waaraan dit verschil ligt. Wellicht heeft de verandering in de manier waarop de vraag is gepresenteerd – eerst aangeven in hoeverre iedere reden een rol heeft gespeeld en daarna aangeven welke reden de belangrijkste was – tot meer reflectie geleid bij sommige schoolverlaters waardoor ze anders hebben geantwoord. Hoewel bij andere antwoordcategorieën een directe vergelijking moeilijk is vanwege de aanpassingen van de vraag, lijken in de meeste gevallen in 2009 een vergelijkbaar percentage of minder het corresponderende antwoord te hebben aangekruist dan in 2008.

2.3 Een typologie van redenen voor uitval

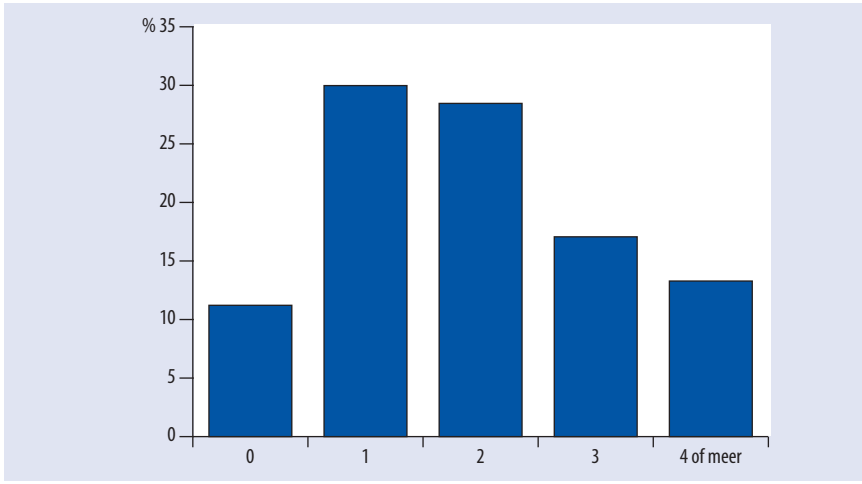
Zoals duidelijk wordt uit figuur 2.1, wordt doorgaans veel vaker een reden aangekruist dan dat deze reden voor de schoolverlater de allerbelangrijkste reden was om met de opleiding te stoppen. Dit betekent dat veel schoolverlaters meer dan één reden hebben aangekruist. Dit kan uiteraard per schoolverlater verschillen. Figuur 2.2 geeft een overzicht van het aantal redenen waarbij schoolverlaters het antwoord 4 of 5 hebben aangekruist, met andere worden het aantal redenen dat een belangrijke dan wel heel belangrijke rol heeft gespeeld.

Interessant genoeg is door ruim één op de tien schoolverlaters geen enkele reden genoemd die een belangrijke of heel belangrijke rol heeft gepeeld bij het besluit om voortijdig uit de opleiding te stappen. Dit betekent natuurlijk niet dat deze schoolverlaters geen enkele reden hadden om te stoppen: de meesten gaven aan dat er één of meerdere redenen uit de lijst waren die enigszins een rol hebben gespeeld, en de meesten wezen ook een reden aan als zijnde de belangrijkste reden. Wel kan het

3. In bijna de helft van de gevallen was dit omdat men de kwaliteit van de opleiding en/of de organisatie hiervan onder de maat vond, bijvoorbeeld omdat de opleiding te weinig uitdagend was of omdat de lessen slecht geregeld waren. Een kleiner maar toch aanzienlijk deel vond dat de inhoud van de leerstof niet bij hen pastte. Bij de overigen (ruim een kwart) was geen duidelijke reden aangegeven waarom de opleiding niet voldeed.
4. In de ruwe data was het percentage iets hoger, ongeveer 14%. In veel gevallen bleken deze antwoorden bij nader inzien echter goed te passen bij een van de bestaande categorieën, en waar mogelijk zijn deze antwoorden gehercodeerd.

ontbreken van redenen die (heel) belangrijk waren een indicatie zijn dat deze schoolverlaters geen groot gewicht hechtten aan het besluit om wel of niet te stoppen met studeren.

Figuur 2.2
Aantal redenen dat een (heel) belangrijke rol heeft gespeeld bij het besluit om met de opleiding te stoppen (%)

Zo'n 30% van schoolverlaters gaf aan dat er voor hen slechts één reden was die echt zwaar woog bij het besluit om te stoppen. Een iets kleiner percentage gaf aan dat er twee belangrijke redenen waren, en zo'n 17% dat er drie belangrijke redenen waren. Ruim 13% gaf zelfs aan dat er vier of meer redenen waren die een belangrijk dan wel heel belangrijke rol hebben gespeeld bij het besluit om te stoppen.

De vraag is natuurlijk of er in die gevallen waar er meer dan één reden is genoemd, enige systematiek is in de antwoorden. Vooral als er veel overlap is tussen sommige redenen is het wenselijk om de redenen wat 'in te dikken', door soortgelijke redenen bij elkaar te voegen. Zodoende kunnen we wellicht komen tot een indeling die elementen bevat van bovengenoemde typologieën van Eimers en Bekhuis en van de MBO-raad. Het is echter van belang dat de indeling de ervaringen van respondenten weerspiegelt en niet bij voorbaat onze verwachtingen als onderzoekers. Om deze reden hebben wij onze indeling gebaseerd op de resultaten van een zogenoemde factoranalyse. Hierbij is gebruik gemaakt van de volledige vijfpuntsschalen, waardoor ook de antwoorden kunnen worden gebruikt van schoolverlaters die bij weinig of zelfs geen van de redenen aangaven dat deze een (heel) belangrijke rol hebben gespeeld.

De factoranalyse heeft zes duidelijke factoren opgeleverd. Deze factoren kunnen worden aangeduid als 'verkeerde opleidingskeuze' ('wilde van opleiding wisselen' en

'opleiding voldeed niet aan verwachtingen'),[5] 'zorgtaken' ('zwangerschap' en 'combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar'), '(geestelijke) gezondheid' ('ziekte' en 'psychische problemen'), 'arbeidsmarkt' ('wilde liever gaan werken' en 'had inkomen nodig en daarom gaan werken'), 'persoonlijke problemen' ('verslavingsproblemen', 'relatie-/gezinsproblemen' en 'in aanraking komen met politie/justitie'), en 'problemen op school', ('problemen op leerwerkplek/stage', 'problemen met leraren/schoolleiding' en 'problemen met andere leerlingen'). Op de 'anders' categorie na waren slechts twee redenen – 'ging verhuizen' en 'opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen) niet in te delen bij een van de factoren. Deze worden daarom vervolgens als aparte redenen gehandhaafd. De volledige typologie staat in tabel 2.3.

Tabel 2.3
Typologie redenen voor uitval

type	redenen
verhuizing	ging verhuizen
verkeerde opleidingskeuze	wilde van opleiding wisselen opleiding voldeed niet aan verwachtingen
zorgtaken	zwangerschap combinatie met zorg kinderen/ familie te zwaar
(geestelijke) gezondheid	ziekte psychische problemen
arbeidsmarkt	wilde liever gaan werken had inkomen nodig en daarom gaan werken
persoonlijke problemen	verslavingsproblemen relatie-/gezinsproblemen in aanraking komen met politie/justitie
problemen op school	problemen op leerwerkplek/stage problemen met leraren/schoolleiding problemen met andere leerlingen
opleiding te zwaar	opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen

Onze typologie vertoont inderdaad veel raakvlakken met de bestaande typologieën. Zo zijn 'verhuizing', 'zorgtaken', en 'arbeidsmarkt' te typeren als (meestal) niet te beïnvloeden redenen van opstappers, '(geestelijke) gezondheid' en 'persoonlijke problemen' als (meestal) niet-beïnvloedbare redenen van klassieke risicoleerlingen,[6] de 'verkeerde opleidingskeuze' als een beïnvloedbare reden van een opstapper, en 'problemen op school' en 'opleiding te zwaar' als beïnvloedbare redenen van een klassieke risicoleerling.

5. Een 'verkeerde opleidingskeuze' kan betrekking hebben op zowel een vergissing wat betreft een voor een leerling geschikte inhoudelijke studierichting als een opleiding die achteraf naar de mening van de schoolverlater onder de maat was. In beide gevallen zou het probleem in ieder geval in theorie te voorkomen zijn wanneer de studiekiezer vooraf over betere informatie zou beschikken.
6. Hoewel een acute maar tijdelijke ziekte beter zou passen bij de categorie opstappers.

2.4 Belangrijkste type reden naar onderwijstype

Gebaseerd op deze typologie geeft tabel 2.4 een beeld van de relatieve frequentie waarmee de acht typen redenen als belangrijkste werden aangegeven door HAVO/VWO-, VMBO-, BOL- en BBL-schoolverlaters.

Tabel 2.4
Belangrijkste reden voor uitval (%)

	HAVO/ VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	totaal
verkeerde opleidingskeuze	19,4	14,8	21,1	39,6	28,0	25,0	27,0
(geestelijke) gezondheid	27,7	28,5	18,4	17,0	10,7	31,3	20,1
arbeidsmarkt	7,7	6,6	21,9	14,8	22,7	25,0	15,2
problemen op school	3,2	16,8	9,6	9,1	14,7	12,5	11,3
persoonlijke problemen	7,7	12,5	14,0	4,3	6,7	0,0	8,2
opleiding te zwaar	16,8	7,0	1,8	3,9	5,3	0,0	5,5
zorgtaken	2,0	0,8	5,3	4,8	4,0	0,0	3,5
verhuizing	3,3	4,7	1,8	0,4	0,0	0,0	1,7
andere reden	12,2	8,2	6,1	6,1	8,0	6,3	7,4

Over de hele linie komen drie typen redenen naar voren die elk voor ongeveer één op de vijf schoolverlaters van belang werd geacht bij het besluit om te stoppen: een verkeerde opleidingskeuze, de (geestelijke) gezondheid, en de aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt. Er zijn echter een aantal belangrijke verschillen naar onderwijssoort. Hoewel een verkeerde opleidingskeuze bij alle onderwijssoorten tot de top drie behoort (lichtblauw gemarkeerd), is dit alleen bij BOL niveau 3/4 en BBL niveau 1/2 de belangrijkste reden. Bij HAVO/VWO en VMBO is (geestelijke) gezondheid verreweg de belangrijkste reden, en speelt de arbeidsmarkt slechts bij een klein aandeel schoolverlaters een rol van betekenis. Bij relatief veel havisten en VWO'ers was de zwaarte van de opleiding een probleem, terwijl veel VMBO'ers en BBL'ers op niveau 1/2 aangaven dat ze problemen hadden op school. Veel BBL'ers gaven aan dat ze de opleiding vooral hebben verlaten vanwege de aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt. Op het eerste gezicht lijkt dit merkwaardig, omdat BBL-leerlingen al grotendeels op de arbeidsmarkt zitten tijdens de opleiding. Wat hier aan de hand lijkt te zijn is dat men het wel fijn vindt om te werken, maar geen zin heeft om dit met leren te combineren. Een aanbod om voor 100% te gaan werken zal dan ook snel aantrekkelijk zijn voor deze groep jongeren. Overigens onderstreept het hoge aandeel schoolverlaters dat vanwege een verkeerde opleidingskeuze is gestopt het belang van een verruiming van het aantal instapmomenten gedurende het schooljaar. Hierdoor kan de tijd tussen het moment van afbreken van de eerste opleiding en het kunnen starten in een nieuwe opleiding worden verkleind, en dus ook de kans dat de schoolverlaters gedemotiveerd raken en dus helemaal stoppen (Eimers e.a. 2009).

Het is belangrijk om niet uit het oog te verliezen dat er verschillen kunnen zijn in de verdeling van de afzonderlijke redenen die aan de typologie ten grondslag liggen. Zo blijken BOL niveau 3/4 en BBL-schoolverlaters veel vaker aan te geven dat de opleiding niet voldeed aan de verwachtingen dan dat ze van opleiding wilden wisselen. Zoals eerder al is opgemerkt geven veel meer schoolverlaters aan dat ze liever wilden werken dan dat ze werk zijn gaan zoeken omdat ze geld nodig hadden. Er zijn hierbij echter geen noemenswaardige verschillen naar onderwijssoort. Ook komen relatie- en/of gezinsproblemen veel vaker voor dan verslaving en justitiële problemen, hoewel bij VMBO het aandeel van de laatstgenoemde reden relatief hoog is (5,5% van de VMBO'ers is met justitie in aanraking gekomen). Bij BBL'ers blijken problemen op school vooral problemen met de leer/werkplek te zijn, terwijl bij de andere onderwijssoorten het vooral om problemen met leraren en/of de schoolleiding gaat. Bij VMBO'ers zijn er ook relatief veel problemen met medeleerlingen (6% geeft dit als belangrijkste reden aan).

Tabel 2.5
Aandeel schoolverlaters dat is gedwongen de opleiding te verlaten, naar onderwijssoort (%)

	HAVO/ VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	totaal
ja, maximale verblijfsduur bereikt	21,6	12,5	7,9	11,7	10,7	5,9	11,7
ja, omdat men tegen de regels van de school was ingegaan	1,1	14,5	3,9	2,5	5,4	5,9	5,9
nee	77,2	73,0	88,2	85,8	83,9	88,2	82,4

Bij sommige leerlingen is geen sprake van een vrijwillige keuze om de opleiding te verlaten. Soms worden leerlingen door de school gedwongen om de opleiding te verlaten. Dit kan zijn omdat deze leerlingen de maximale verblijfsduur behorend bij hun opleiding hebben bereikt, of omdat zij de regels van de school hebben overtreden. Tabel 2.5 geeft hiervan een overzicht.

Bijna één op de zes schoolverlaters is door de school gedwongen om de opleiding te verlaten. Meestal komt dit omdat men de maximale verblijfsduur heeft bereikt. Voor de groep VMBO'ers geldt dat deze groep jongeren het onderwijs heeft verlaten voordat de maximale verblijfsduur van 5 jaren in het VMBO afgeschaft is. Opvallend is echter dat vooral bij het HAVO/VWO veel jongeren te kennen geven dat ze wegens de maximale verblijfsduurregeling van school gestuurd zijn. Immers, het HAVO/VWO kent formeel geen maximale verblijfsduur. Echter, scholen hanteren vaak schoolspecifieke regels met betrekking tot de verblijfsduur. Tot slot laat tabel 2.5 zien dat het VMBO een hoog percentage schoolverlaters kent die weggestuurd zijn omdat ze de regels van de school overtreden hebben.

Tekstbox 2.1
Gediplomeerden zonder startkwalificatie

In deze rapportage wordt tot nu toe uitsluitend gekeken naar de redenen van schoolverlaters om 'tijdens de rit' hun opleiding te verlaten, dat wil zeggen zonder het bij die opleiding behorende diploma te halen. Er is echter een tweede groep schoolverlaters die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat, namelijk gediplomeerden uit het VMBO of MBO niveau 1 die ervoor kiezen om niet verder te leren. Het is interessant om de redenen die door deze gediplomeerde schoolverlaters worden aangegeven voor het niet verder leren te vergelijken met de redenen voor het voortijdig stoppen met de opleiding. Hoewel de vraagstelling en antwoordcategorieën hierbij enigszins anders zijn, bestaat er voldoende overlap om een dergelijke vergelijking zinvol te maken. De antwoorden staan in tabel 2.6.

Tabel 2.6
VMBO met diploma of MBO niveau 1 met diploma: belangrijkste reden om niet verder te leren (%)

	VMBO	MBO niveau 1
geen zin meer in school	25	20
vond werken leuker	22	21
wist niet welke opleiding	18	6
onbekend	9	5
had inkomen nodig	6	18
zorgtaken	5	0
kon geen geschikte school/BBL-plaats vinden	3	3
privéproblemen	2	4
tussenjaar	2	0
ziekte	0	6
maximaal niveau bereikt	2	17
leger	4	0

Bron: ROA, SIS 2009

Een groot deel van deze schoolverlaters (een kwart van de VMBO'ers en een vijfde van de MBO'ers) gaf aan dat ze gewoon geen zin meer in school hadden. Iets meer dan één op de vijf van beide groepen gaf aan werken leuker te vinden. Opvallend is dat een bijna even hoog percentage van de MBO'ers aangaf een inkomen nodig te hebben. Dit was bij slechts 6% van de VMBO'ers de belangrijkste reden om niet verder te leren. Veel belangrijker bij deze groep was het feit dat ze niet wisten welke opleiding ze moesten kiezen. Dit suggereert dat er belangrijke winst te boeken is bij deze groep door het geven van betere voorlichting, loopbaanbegeleiding en dergelijke. 17% van de MBO'ers gaf aan dat ze hun maximaal niveau hadden bereikt.

3 Voorgeschiedenis

3.1 Vroege signalen bij uitval

Bij veel schoolverlaters komt het voortijdig stoppen met hun studie niet helemaal uit de lucht vallen. Zeker bij de klassieke risicoleerlingen zullen vaak mensen zijn die in een eerder stadium zijn blijven zitten, incidenteel of zelfs frequent zijn gaan spijbelen, of zelfs door de school zijn geschorst. Tabel 3.1 laat per onderwijssoort zien welk aandeel van de schoolverlaters deze mogelijke vroege signalen van uitval vertoonden.

Tabel 3.1
Vroege signalen van uitval, naar onderwijssoort (%)

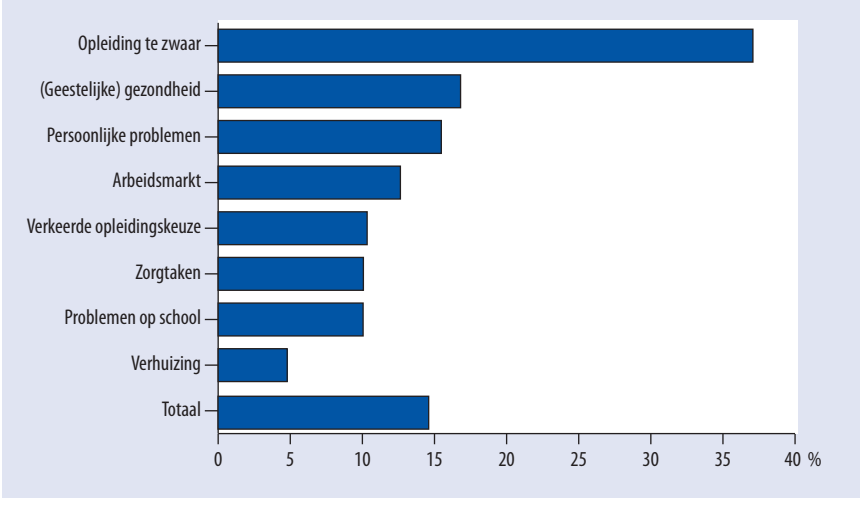
	HAVO/ VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	totaal
wel eens blijven zitten	43,3	22,3	7,5	10,4	5,3	11,7	14,7
wel eens gespijbeld							
heel soms	34,0	28,5	37,6	44,4	31,9	41,2	36,5
één of twee keer per week	20,9	12,6	17,3	19,2	2,1	11,7	14,4
(bijna) dagelijks	9,3	10,7	9,8	4,8	5,3	5,9	7,5
wel eens geschorst	7,8	18,7	3,0	1,6	3,2	5,9	6,6

Duidelijk is dat deze vroege signalen voorkomen onder een relatief hoog aandeel voortijdige schoolverlaters. Vooral spijbelgedrag komt vaak voor, weliswaar meestal slechts incidenteel, maar in sommige gevallen frequent of zelfs zeer frequent. Vooral bij HAVO/VWO schoolverlaters die later voortijdig met hun opleiding zijn gestopt komt frequent of zeer frequent spijbelgedrag veel voor. Deze groep spant ook de kroon wat betreft het aandeel dat wel eens is blijven zitten. Bij VMBO komt het aandeel dat wel eens door de school is geschorst het vaakst voor.

Hoewel we de relatie tussen zulke vroege signalen en daadwerkelijke uitval niet direct kunnen toetsen, is het wel zinvol om na te gaan in hoeverre dit samenhangt met de belangrijkste redenen voor het voortijdig verlaten van de opleiding. Figuur 3.1 geeft

de relatie aan tussen zittenblijven en de belangrijkste reden voor uitval. In deze figuur staat per belangrijkste uitvalreden het percentage dat wel eens is blijven zitten.

Figuur 3.1
Aandeel schoolverlaters dat wel eens is blijven zitten, naar belangrijkste reden voor uitval

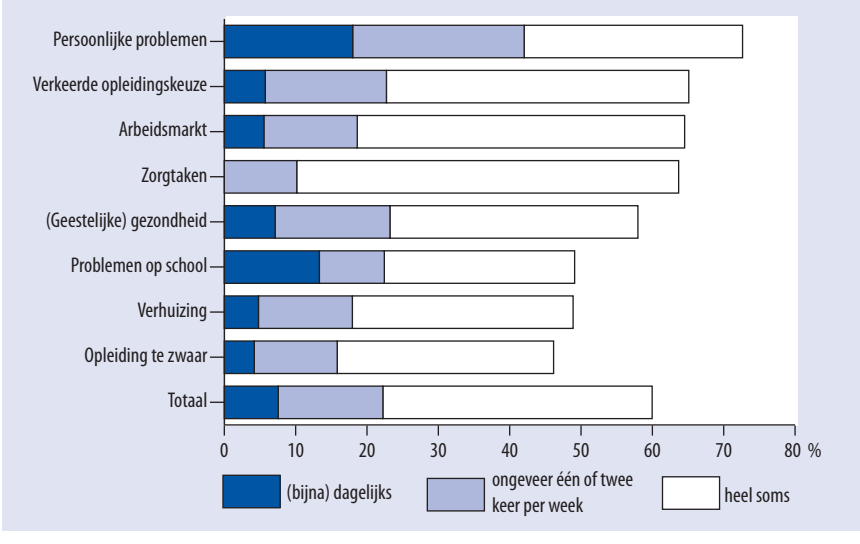

Het aandeel dat wel eens is blijven zitten is verreweg het hoogst onder schoolverlaters die vooral zijn gestopt omdat ze de opleiding te zwaar vonden. Omdat we niet weten om welk deel van de totale groep zittenblijvers het gaat, is enige voorzichtigheid bij de interpretatie van dit resultaat geboden. Het lijkt echter alsof in ieder geval een deel van de mensen die wel eens blijft zitten grote moeite heeft om het onderwijs als zodanig bij te benen, en dat het maken van een pas op de plaats niet (of niet altijd) voldoende is om deze achterstand op andere leerlingen in te halen. Dit is consistent met het beeld van deze groep als klassieke risicoleerlingen. Ook bij schoolverlaters die gestopt zijn vanwege (geestelijke) gezondheidsproblemen of problemen in de persoonlijke sfeer is sprake van een bovengemiddeld percentage zittenblijvers. Ook dit lijkt een bevestiging te zijn van de status van deze groepen als klassieke risicoleerlingen.

Figuur 3.2 laat de relatie tussen spijbelgedrag en uitval zien. Maar liefst 73% van de schoolverlaters die vooral met hun studie zijn gestopt vanwege persoonlijke problemen, geeft aan dat ze tijdens hun opleiding hebben gespijbeld. In meer dan de helft van de gevallen ging het hierbij om frequent of zelfs zeer frequent spijbelgedrag. Ook dit lijkt een bevestiging dat het hier veelal om klassieke risicoleerlingen gaat, waarbij al in een eerder stadium indicaties aanwezig zijn dat ze zich niet helemaal op hun plek voelen op school. Enigszins verrassend heeft ook bij een aantal typen schoolverlaters die in eerste instantie als opstappers werden bestempeld - schoolverlaters die gestopt zijn vanwege een verkeerde opleidingskeuze, een voorkeur voor de arbeidsmarkt of om zorgtaken te verrichten - een hoog percentage wel eens gespijbeld. Wel komt bij

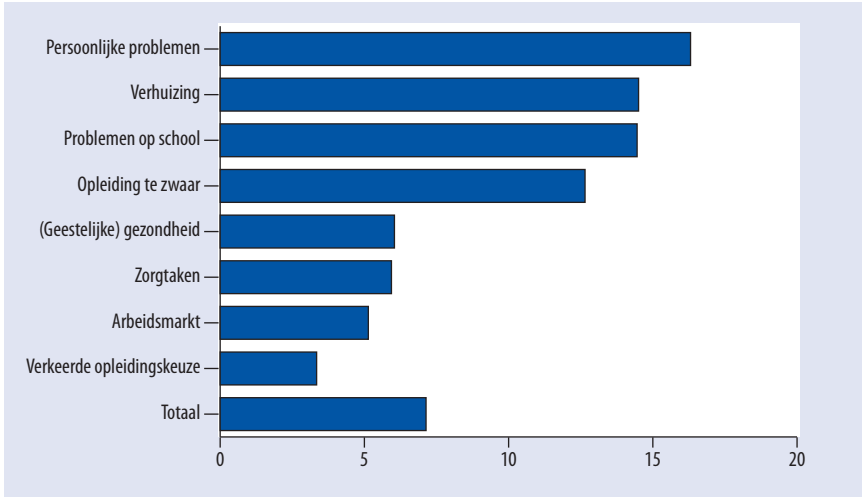
deze groepen (vooral bij laatstgenoemde) frequent spijbelen veel minder vaak voor. Bij zorgtaken ligt de verklaring erg voor de hand, dat deze mensen veelal uit noodzaak hebben gespijbeld, zij het direct om de zorgtaken te verrichten, zij het omdat de combinatie van studie en zorgtaken zo zwaar viel dat ze er even tussenuit moesten. De bevinding dat er tijdens de opleiding vaak is gespijbeld door schoolverlaters die vooral zijn gestopt vanwege een verkeerde opleidingskeuze of om naar de arbeidsmarkt te gaan geeft te denken. Het lijkt een indicatie te zijn dat deze groepen ex-leerlingen weinig binding voelden met de school (Hirschi 1969; zie ook Traag, Marie en van der Velden 2010). Bij andere groepen schoolverlaters is het aandeel spijbelaars beduidend lager, al geeft bij alle groepen ongeveer de helft of zelfs meer dan de helft aan wel eens te hebben gespijbeld. Vooral bij de categorie 'problemen op school' is het aandeel spijbelaars verrassend laag. Nader bestuderen van de onderliggende redenen laat zien dat er nauwelijks is gespijbeld onder schoolverlaters die vooral vanwege problemen op de leerwerkplek gestopt zijn met hun opleiding. Schoolverlaters die vooral gestopt zijn vanwege problemen met de school of met medeleerlingen hebben vaker gespijbeld, soms zeer frequent.

Figuur 3.2
Aandeel schoolverlaters dat wel eens heeft gespijbeld, naar belangrijkste reden voor uitval

Figuur 3.3 geeft het percentage aan dat tijdens de opleiding wel eens door de school is geschorst, naar belangrijkste reden voor uitval. Nogmaals komt de groep schoolverlaters die vooral vanwege persoonlijke problemen met de opleiding zijn gestopt naar voren als de groep die het vaakst is geschorst. Zoals mag worden verwacht is dit percentage ook relatief hoog bij schoolverlaters die vanwege problemen op school zijn gestopt. Het gaat zoals gezegd bij deze groepen om klassieke risicoleerlingen.

Figuur 3.3
Aandeel schoolverlaters dat wel eens is geschorst, naar belangrijkste reden voor uitval

Minder verwacht is het hoge percentage schorsingen onder de groepen die vanwege verhuizing zijn gestopt of doordat zij moeite hadden om de opleiding bij te benen. Weliswaar werd de laatste groep ingedeeld bij de klassieke risicoleerlingen, maar het risico werd vooral bij de cognitieve capaciteiten gezocht en niet zozeer bij gedragsproblemen van de leerlingen, die eerder aan een schorsing ten grondslag zullen liggen. Bij de groep die vooral vanwege een verhuizing met de opleiding is gestopt is de relatie met schorsingen onverwacht. Nader bestuderen van de data werpt hier echter iets meer licht op: het gaat vooral om schoolverlaters die, hoewel ze aangaven dat ze vooral vanwege een verhuizing zijn gestopt met de opleiding, ook aangeven dat problemen met politie of justitie een rol hebben gespeeld. Vermoedelijk gaat het in deze gevallen om niet zomaar een verhuizing. Bij 'verhuizers' waarbij problemen met politie of justitie geen belangrijke rol heeft gespeeld is het percentage schorsingen ongeveer gelijk aan het gemiddelde.

3.2 Ondersteuning bij het besluit om te stoppen

Aan de schoolverlaters is gevraagd met wie ze eventueel hebben gesproken over de keuze om met de opleiding te stoppen. Tabel 3.2 geeft hiervan een overzicht naar onderwijssoort. Weinig verrassend, praten leerlingen vooral met hun ouders over hun besluit om met de opleiding te stoppen. Dit geldt vooral voor de categorie HAVO/VWO, maar ook bij de schoolverlaters van de andere onderwijssoorten heeft een duidelijke meerderheid met hun ouders gesproken. De belangrijkste gesprekspartner naast de ouders is de mentor op school, en vrij veel leerlingen, vooral van HAVO/VWO en BOL niveau 3/4, hebben ook met vrienden gesproken. De schoolleiding

is een belangrijke gesprekspartner van leerlingen van HAVO/VWO en VMBO. Leerlingen van het VMBO, en niveau 1/2 leerlingen van BOL en BBL, verlaten het vaakst de opleiding voortijdig zonder hier met iemand over te praten.

Tabel 3.2
Aandeel schoolverlaters dat met anderen heeft gesproken over stoppen, naar onderwijssoort (%)

	HAVO/VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	totaal
familie en vrienden							
ouders	84,9	65,5	65,4	74,2	61,3	64,7	69,3
broers of zussen	12,4	4,9	10,0	12,9	6,5	23,5	9,8
vrienden	32,0	8,2	16,9	34,3	14,0	23,5	21,6
school							
leraren	26,3	17,8	10,0	21,4	12,9	17,7	17,6
mentor	43,3	31,9	34,6	39,9	17,2	29,4	33,4
schoolleiding	27,0	22,4	10,8	15,3	6,5	17,7	15,8
zorgadviesteam	13,4	16,1	6,9	10,9	4,3	0,0	10,2
niemand	9,4	20,1	23,1	12,9	22,6	11,7	17,5

Ook hier is het relevant om deze cijfers te bekijken in relatie tot de belangrijkste redenen om te stoppen. Tabel 3.3 geeft hiervan een overzicht. Zoals gezegd praten schoolverlaters vooral met hun ouders over de keuze om te stoppen. Er zijn echter forse verschillen naar belangrijkste reden om te stoppen. Waar zo'n vier op de vijf schoolverlaters die gestopt zijn vanwege een verkeerde opleidingskeuze of de constatering dat de opleiding te zwaar voor hen was, vooraf met hun ouders hebben gepraat, geldt dit voor minder dan de helft van de schoolverlaters die gestopt zijn vanwege persoonlijke problemen. Ruim twee op de vijf van de schoolverlaters in deze groep heeft met niemand gesproken over hun besluit. Ook de groep schoolverlaters die vooral is gestopt om zorgtaken te kunnen verrichten praat hier relatief weinig over met hun ouders. Bij deze groep wordt wel iets meer dan gemiddeld een beroep gedaan op vrienden of een mentor op school, maar meer dan een kwart praat met niemand over hun besluit. Ook schoolverlaters die de opleiding vooral verlaten om naar de arbeidsmarkt te kunnen gaan, praten relatief vaak met niemand over hun besluit. Het zorgadviesteam van de school is vooral een belangrijke gesprekspartner voor degenen die vooral vanwege (geestelijke) gezondheidsproblemen van school zijn gegaan. Behalve voor schoolverlaters die vanwege zorgtaken zijn gestopt, wordt veel met de mentor op school gepraat door schoolverlaters die een verkeerde opleidingskeuze hebben gemaakt, vanwege (geestelijke) gezondheidsproblemen zijn gestopt of de opleiding te zwaar vonden. Deze laatste groep praat ook relatief vaak met hun leraren.

Tabel 3.3
Aandeel schoolverlaters dat met anderen heeft gesproken over stoppen, naar belangrijkste reden voor uitval (%)

	verhuizing	verkeerde opleidingskeuze	zorgtaken	(geestelijke) gezondheid	arbeidsmarkt	persoonlijke problemen	problemen op school	Opleiding te zwaar	andere reden	totaal
familie en vrienden										
ouders	75,9	80,7	55,2	75,5	65,9	47,0	69,7	77,2	69,3	71,4
broers of zussen	8,2	15,3	11,9	8,9	8,2	5,4	6,5	9,0	7,7	10,0
vrienden	24,8	32,2	28,8	18,2	20,1	19,3	17,5	14,1	12,8	22,2
school										
leraren	11,6	19,7	22,9	21,2	10,5	17,9	8,2	29,9	20,6	17,8
mentor	17,8	38,4	42,3	44,2	21,0	25,4	32,3	38,8	28,2	34,2
schoolleiding	16,4	18,7	7,7	21,9	8,0	8,8	24,5	14,9	19,4	17,0
zorgadviesteam	0,0	8,6	14,5	24,0	0,7	8,0	6,9	14,3	7,7	10,6
niemand	9,6	12,9	25,4	11,4	24,6	43,6	15,6	8,3	16,3	17,6

Wat concreter dan alleen praten is het aanbieden van hulp om alsnog de opleiding af te ronden dan wel om een geschikt alternatief te vinden. Tabel 3.4 geeft dit weer. Bijna de helft van alle leerlingen heeft hulp aangeboden gekregen van de school om het diploma te halen. Vooral bij HAVO/VWO, VMBO en BBL niveau 3/4 ligt dit percentage tamelijk hoog. Hulp van andere instanties om het diploma te halen lijkt vooral veel voor te komen bij het VMBO. VBMO'ers hebben ook het vaakst hulp aangeboden gekregen om een andere opleiding te vinden.

Tabel 3.4
Hulp aangeboden gekregen om diploma te halen dan wel om een andere opleiding te vinden, naar onderwijssoort (%)

	HAVO/ VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	totaal
hulp aangeboden gekregen om diploma te halen:							
van school	56,2	57,1	32,8	45,3	43,3	66,7	47,5
van andere instanties	19,0	33,7	18,1	10,1	11,0	5,9	17,5
hulp aangeboden gekregen om andere opleiding te vinden	28,8	39,3	22,8	23,6	16,1	11,7	25,7

Tabel 3.5 laat zien hoe de mate van hulp die is aangeboden samenhangt met uitvalredenen. Opvallend is dat mensen die aangaven vooral met hun studie te zijn gestopt vanwege een verkeerde opleidingskeuze of vanwege problemen op school, betrekkelijk

weinig steun hebben ontvangen van de school om de opleiding alsnog af te ronden. Mensen die vooral vanwege een verhuizing of zorgtaken zijn gestopt kregen veel hulp aangeboden van de school om de opleiding af te kunnen ronden, terwijl mensen die vanwege problemen met hun (geestelijke) gezondheid stopten relatief veel steun kregen aangeboden van andere instanties om de opleiding alsnog af te ronden en ook relatief veel steun van de school of andere instanties kregen om een geschikt alternatief te vinden. De meeste ondersteuning bij het zoeken naar een alternatieve opleiding is ontvangen door schoolverlaters die vooral zijn gestopt omdat ze de opleiding te zwaar vonden.

Tabel 3.5
Hulp aangeboden gekregen om diploma te halen dan wel om een andere opleiding te vinden, naar belangrijkste reden voor uitval (%)

	verhuizing	verkeerde opleidingskeuze	zorgtaken	(geestelijke) gezondheid	arbeidsmarkt	persoonlijke problemen	problemen op school	opleiding te zwaar	andere reden	totaal
hulp aangeboden gekregen om diploma te halen:										
van school	89,6	32,0	78,2	59,0	48,2	47,2	38,9	55,5	51,0	47,7
van andere instanties	14,5	14,3	18,7	27,4	10,7	14,3	19,1	16,2	17,1	17,5
hulp aangeboden gekregen om andere opleiding te vinden	22,7	24,7	29,6	32,7	14,5	30,0	24,2	42,1	19,3	25,9

Tekstbox 3.1
Verschillen tussen groepen schoolverlaters (zie ook de tabellen B1.10 t/m B1.12 in de Statistische Bijlage)

Er zijn op sommige punten duidelijke verschillen in bovenstaande kenmerken tussen groepen schoolverlaters, op basis van criteria als geslacht, etniciteit en regio. Zo zien we dat meisjes – die minder vaak dan jongens vanwege een verkeerde opleidingskeuze en vaker vanwege (geestelijke) gezondheidsproblemen en persoonlijke problemen zijn gestopt – minder vaak dan jongens zijn blijven zitten tijdens hun onderwijsloopbaan, en ook minder vaak zijn geschorst en/of gedwongen om te stoppen met de opleiding. Meisjes praten ook meer met andere over hun besluit om te stoppen dan jongens.

Ook praten allochtonen minder vaak dan autochtonen over hun besluit om te stoppen. Ze zijn in het verleden vaker geschorst dan autochtonen en zijn ook vaker door de school gedwongen om te stoppen.

Wanneer we schoolverlaters uit de vier grootste steden – Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht – vergelijken met schoolverlaters uit andere regio's, zien we weinig verschillen. Schoolverlaters uit de grote steden praten minder met relevante derden dan schoolverlaters uit de rest van Nederland, vooral bij HAVO/VWO en VMBO. Schoolverlaters uit de grote steden zijn ook iets vaker gedwongen om de opleiding te verlaten. Natuurlijk is het ook mogelijk dat er verschillen bestaan tussen de vier grootste steden onderling. Echter, de data laten geen aparte analyses per stad toe.

4 Bestemming van voortijdige schoolverlaters

4.1 Hoofdbestemming

In deze paragraaf wordt de (voorlopige) bestemming van voortijdige schoolverlaters beschreven. In eerste instantie wordt een onderscheid gemaakt in vier hoofdcategorieën, namelijk werk, studie, combinatie werken-leren en anders. In de volgende paragrafen wordt iets dieper ingegaan op de bestemmingen studie en werk. Tabel 4.1 beschrijft de hoofdbestemming van schoolverlaters op het enquête moment. Het gaat hier om de subjectieve beleving van de schoolverlaters, met andere woorden hoe ze zelf hun situatie zien. De objectieve arbeidsmarktsituatie van schoolverlaters wordt beschreven in paragraaf 4.3.

Tabel 4.1
Belangrijkste bezigheid op enquête moment (%)

	HAVO/VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	Totaal
werk	23,0	12,8	50,4	47,9	69,6	68,8	43,0
studie	58,8	69,0	15,4	26,3	8,7	6,3	32,8
combinatie werken-leren (BBL)	6,5	5,8	6,5	7,6	2,2	0,0	5,8
anders	11,8	12,4	27,7	18,2	19,6	25,0	18,4

Circa anderhalf jaar na het voortijdig stoppen met de opleiding heeft ruim vier op de tien schoolverlaters werk als belangrijkste bezigheid, en nog eens zo'n 6% combineert werken met leren. Dit betekent dat in totaal bijna de helft van alle schoolverlaters bezig is met werk. Ongeveer een derde is uitsluitend met studie bezig, en wanneer we de groep die werken en leren combineert hierbij optellen is iets minder dan twee op de vijf schoolverlaters circa anderhalf jaar na afbreken van de studie weer met studie bezig. Bijna één op de vijf schoolverlaters is noch met werk noch met leren bezig. HAVO/VWO- en VMBO-schoolverlaters zijn vooral met studie bezig, terwijl BOL- en met name BBL-schoolverlaters vooral met werk bezig zijn.

Tabel 4.2
Belangrijkste bezigheid op enquête moment, naar belangrijkste reden uitval (%)

	verhuizing	verkeerde opleidingskeuze	zorgtaken	(geestelijke) gezondheid	arbeidsmarkt	persoonlijke problemen	problemen op school	opleiding te zwaar	andere reden
werk	26,0	45,6	28,8	23,5	68,5	44,7	40,4	40,8	42,7
studie	69,1	37,0	12,8	40,6	7,4	33,3	33,7	41,1	39,2
combinatie werken-leren	0,0	8,3	2,0	5,2	8,4	7,0	4,2	2,1	2,0
anders	4,9	9,2	56,4	30,7	15,7	14,9	21,7	16,0	16,1

Het is leerzaam om de belangrijkste bestemming van schoolverlaters apart te bekijken voor de belangrijkste redenen die ze aangaven om te stoppen. Dit staat in tabel 4.2. Zoals mag worden verwacht, is werken verreweg de belangrijkste bestemming bij schoolverlaters die aangaven dat de belangrijkste reden om te stoppen was om naar de arbeidsmarkt te gaan. Opvallend is echter dat het aandeel werkenden ook relatief hoog is bij een aantal andere groepen, waaronder de groep die aangaf te zijn gestopt vanwege een verkeerde opleidingskeuze. Bij deze groep is het aandeel werkenden zelfs hoger dan het aandeel studerenden. Zelfs bij de groep die expliciet aangaf vooral te zijn gestopt om van opleiding te wisselen (één van de twee onderliggende redenen bij deze groep) is nog geen 60% op het moment van de enquête bezig met studie, en is ruim een derde uitsluitend bezig met werken.[7] Dit onderstreept het door Eimers en Bekhuis (2006) opgemerkte gevaar voor opstappers die ogenschijnlijk tijdelijk uit het onderwijs stappen, maar snel aan het gemak van een vast inkomen wennen, waardoor ze de terugkeer naar het onderwijs als moeilijk ervaren. Het hoogste percentage schoolverlaters dat met studie bezig is, is de groep die aangaf vooral te zijn gestopt om te verhuizen. Het aandeel dat noch met werken noch met studeren bezig is, is vooral hoog onder de mensen die vanwege zorgtaken of problemen met hun (geestelijke) gezondheid zijn gestopt.

4.2 Hoogst voltooid opleidingsniveau

Tabel 4.3 geeft het hoogst bereikte opleidingsniveau weer van schoolverlaters op het moment van de enquête. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen opleidingen die gelden als startkwalificatie en opleidingen die geen startkwalificatie verschaffen. Ook hier is het van belang om te vermelden dat het om een zelfrapportage door schoolverlaters gaat. Het werkelijk bereikte niveau zou in sommige gevallen hiervan kunnen afwijken.

7. Voor deze specifieke groep lijkt geen verband te bestaan met de mate waarin men hulp aangeboden heeft gekregen om een andere opleiding te vinden, hoewel zulke hulp over de hele linie wel de kans op doorleren verhoogt.

Tabel 4.3
Niveau hoogst voltooide opleiding (%)

		opleiding verlaten in 2007-2008						
		HAVO/ VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	totaal
	hoogst behaalde diploma:							
	basisonderwijs, getuigschrift/ diploma praktijkonderwijs of niets	43,5	75,4	17,0	6,0	13,8	20,0	27,7
	VMBO	24,1	18,2	77,1	82,0	79,3	59,9	61,2
	BOL niveau 1	0,0	1,5	1,7	0,0	2,3	0,0	1,0
	BBL niveau 1	0,0	1,1	0,8	0,0	1,2	0,0	0,6
Startkwalificatie	BOL niveau 2/3/4	0,0	0,0	2,5	6,0	0,0	6,7	2,6
Startkwalificatie	BBL niveau 2/3/4	0,0	1,1	0,8	1,7	3,5	6,7	1,7
Startkwalificatie	HAVO	19,6	1,5	0,0	3,4	0,0	6,7	3,5
Startkwalificatie	VWO	12,8	1,1	0,0	0,4	0,0	0,0	1,6
Startkwalificatie	hoger onderwijs (HBO of WO)	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,1

Zoals mag worden verwacht heeft bij alle onderwijssoorten de overgrote meerderheid van de schoolverlaters geen startkwalificatie op het enquête moment. Het aandeel met een startkwalificatie is het hoogst bij schoolverlaters van HAVO/VWO. Maar zelfs bij deze groep heeft ruim tweederde geen startkwalificatie. Bij schoolverlaters van BBL niveau 3/4 en BOL niveau 3/4 heeft respectievelijk 20% en 12% op het moment van de enquête een startkwalificatie. Bij schoolverlaters van de overige onderwijssoorten gaat het om slechts enkele procenten. Alleen bij HAVO/VWO mag worden verwacht dat dit percentage beduidend omhoog gaat op korte termijn, omdat een aanzienlijk deel van deze groep nog in opleiding is op een niveau dat tot een startkwalificatie kan leiden. Bij de andere groepen is het percentage dat bezig is met een vorm van onderwijs die tot een startkwalificatie zou kunnen leiden erg laag. Bovendien is het zeer de vraag hoeveel van deze mensen alsnog de opleiding afmaken, gezien hun problemen in het verleden.

Tabel 4.4 geeft een beeld van het hoogst bereikte opleidingsniveau naar belangrijkste reden om met de opleiding te stoppen. Het aandeel met een startkwalificatie is het hoogst onder schoolverlaters die de opleiding vooral verlieten vanwege een verhuizing of omdat ze de opleiding te zwaar vonden. Van de andere groepen hebben alleen degenen die vanwege een verkeerde opleidingskeuze de opleiding verlieten een percentage met een startkwalificatie van boven de 10%.

Tabel 4.4
Niveau hoogst voltooide opleiding, naar belangrijkste reden uitval

		verhuizing	verkeerde opleidingskeuze	zorgtaken	(geestelijke) gezondheid	arbeidsmarkt	persoonlijke problemen	problemen op school	opleiding te zwaar	andere reden
Startkwalificatie	hoogst behaalde diploma: basisonderwijs, getuigschrift/ diploma praktijkonderwijs of niets	45,3	14,4	13,2	39,9	23,3	39,7	32,0	32,5	26,8
	VMBO	29,9	72,3	77,3	51,4	70,4	57,6	58,6	45,0	61,2
	BOL niveau 1	4,8	2,2	0,0	0,0	1,5	0,0	1,4	0,0	0,0
	BBL niveau 1	0,0	0,9	4,7	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
	BOL niveau 2/3/4	8,4	3,0	0,0	2,7	2,1	0,0	4,2	2,8	2,1
	BBL niveau 2/3/4	0,0	1,5	0,0	0,0	1,0	1,9	1,4	6,1	3,0
	HAVO	11,6	4,1	4,7	4,6	1,0	0,0	1,1	3,3	3,0
	VWO	0,0	1,7	0,0	0,6	0,0	0,8	1,4	10,3	3,8
	hoger onderwijs (HBO of WO)	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

4.3 Bestemming arbeidsmarkt

Tabel 4.1 liet de huidige situatie van schoolverlaters zien volgens hun eigen subjectieve oordeel. Daaruit bleek dat ongeveer de helft van de voortijdige schoolverlaters aangeeft op het enquête moment te werken, al dan niet in combinatie met studie. In deze paragraaf kijken we naar de arbeidsmarktsituatie volgens formele definities. We beginnen in tabel 4.5 met het percentage schoolverlaters dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt, dat wil zeggen formeel gezien tot de beroepsbevolking behoort, en hiervan het aandeel dat op het enquête moment werkloos was.

Tabel 4.5
Arbeidsmarktparticipatie en werkloosheid

	HAVO/VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	totaal
aanbieden op de arbeidsmarkt	38,7	36,9	67,3	66,0	88,0	81,2	64,3
werkloos	6,6	30,9	19,1	7,7	12,1	0,0	12,6

Slechts een minderheid van de voortijdige schoolverlaters uit HAVO/VWO en VMBO behoort circa anderhalf jaar na afstuderen tot de beroepsbevolking. De situatie is heel anders bij BOL en vooral BBL, waar een duidelijke meerderheid op het enquête moment tot de beroepsbevolking gerekend kan worden. Vooral bij ongediplomeerde schoolverlaters uit het VMBO die zich op de arbeidsmarkt aanbieden is het werkloosheidspercentage hoog, maar liefst 31%. Ook bij BOL niveau 1/2 en in iets mindere mate BBL niveau 1/2 is een hoog percentage werkloos. Ter vergelijking: bij gediplomeerde schoolverlaters van VMBO, BOL niveau 2 en BBL niveau 2 zijn

respectievelijk 6%, 12% en 3% circa anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding werkloos (ROA, 2010).

Tabel 4.6 laat voor werkende schoolverlaters een aantal baankenmerken zien. In een aantal opzichten blijven de baankenmerken van BBL niveau 1/2 schoolverlaters wat achter bij die van schoolverlaters van de andere onderwijssoorten. Ze hebben relatief vaak een tijdelijke aanstelling, en zijn minder tevreden met hun baan zowel in termen van carrièreperspectieven als in het algemeen. Het meest tevreden met de huidige baan zijn HAVO/VWO en BBL niveau 3/4 schoolverlaters. Ter vergelijking: bij gediplomeerde schoolverlaters van VMBO, BOL niveau 2 en BBL niveau 2 hebben respectievelijk 63%, 54% en 30% een flexibele aanstelling. Gediplomeerde schoolverlaters van deze drie onderwijssoorten verdienen respectievelijk €4,83, €7,85 en €10,12 bruto per uur (ROA, 2010).

Tabel 4.6
Kenmerken huidige baan (%)

	HAVO/VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	Totaal
tijdelijke aanstelling	49,9	50	45,5	53	58	45,5	52,2
voldoende/goede aansluiting opleiding-werk	34,9	45,9	27,8	32,8	35,1	23,1	32,9
goede carrièreperspectieven	41,9	55,3	54,5	39,2	34,5	50,0	42,5
tevreden met huidige baan	76,8	63,2	63,0	58,3	53,4	76,9	60,3
uurloon	7,00	5,29	6,64	7,07	7,04	7,71	6,89
maandloon	856	706	910	1011	1117	1049	998

Tabellen 4.7 en 4.8 tonen de arbeidsmarktsituatie en baankenmerken van schoolverlaters, nu naar de belangrijkste redenen voor uitval. Uit tabel 4.7 blijkt – weinig verassend – dat een overgrote meerderheid van schoolverlaters die de opleiding vooral verlieten om naar de arbeidsmarkt te gaan, circa anderhalf jaar later daadwerkelijk tot de beroepsbevolking behoort. Dit aandeel is vooral laag onder schoolverlaters die vanwege een verhuizing, (geestelijke) gezondheidsredenen of zorgtaken de opleiding verlieten. Het werkloosheidspercentage is het hoogst bij schoolverlaters die vanwege zorgtaken of problemen op school met de studie zijn gestopt.

Wanneer we naar tabel 4.8 kijken zien we dat mensen die vooral zijn gestopt vanwege zorgtaken en erin slagen om werk te vinden, in veel opzichten gunstige baankenmerken vertonen in vergelijking met andere schoolverlaters. Ze hebben relatief zelden een tijdelijke aanstelling, zijn tamelijk tevreden met hun baan, en vinden zelfs relatief vaak dat de aansluiting tussen de (voortijdig verlaten) opleiding en hun huidige werk voldoende of goed is. Schoolverlaters die om arbeidsmarktgerelateerde redenen met de opleiding zijn gestopt, vertonen geen noemenswaardige betere of slechtere baankenmerken dan andere schoolverlaters.

Tabel 4.7
Arbeidsmarktparticipatie en werkloosheid, naar belangrijkste reden uitval (%)

	verhuizing	verkeerde opleidingskeuze	zorgtaken	(geestelijke) gezondheid	arbeidsmarkt	persoonlijke problemen	problemen op school	opleiding te zwaar	andere reden
aanbieden op de arbeidsmarkt	39,0	64,4	48,2	37,4	92,6	67,1	68,9	61,8	68,7
werkloos	0,0	5,5	25,7	16,8	11,0	13,1	21,2	12,8	9,5

Tabel 4.8
Kenmerken huidige baan, naar belangrijkste reden uitval (%)

	verhuizing	verkeerde opleidingskeuze	zorgtaken	(geestelijke) gezondheid	arbeidsmarkt	persoonlijke problemen	problemen op school	opleiding te zwaar	andere reden
tijdelijke aanstelling	41,6	56,2	29,2	47,6	46,1	52	60,6	55,5	71,3
voldoende/goede aansluiting opleiding-werk	33,6	27,6	51,7	33,3	26,0	34,5	39,5	56,4	34,0
goede carrièreperspectieven	67,2	42,1	34,4	51,9	41,9	47,3	36,9	31,0	32,5
tevreden met huidige baan	47,2	65,8	68,9	70,3	61,6	57,3	44,2	56,7	61,3
uurloon	5,44	6,73	6,32	6,91	7,21	5,59	6,80	6,34	8,45
maandloon	482	1018	949	949	1011	769	1034	1041	1108

4.4 Spijt achteraf van de keuze om te stoppen

Tot slot is aan de schoolverlaters gevraagd of ze achteraf spijt hebben dat ze destijds met de opleiding zijn gestopt. Tabel 4.9 laat de verdeling van hun antwoorden zien, naar onderwijssoort. De meeste schoolverlaters geven aan dat ze geen spijt hebben dat ze met de opleiding zijn gestopt. Van de schoolverlaters die wel spijt hebben, geven de meesten aan dat doorleren voor hen toch geen optie was.

Tabel 4.9
Spijt met keuze om te stoppen, naar onderwijssoort (%)

	HAVO/VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	totaal
geen spijt	64,0	47,9	50,0	62,4	55,1	64,7	56,1
wel spijt, zou nu niet meer doen	12,7	15,4	19,7	15,6	18,0	5,9	16,1
wel spijt, maar kon destijds niet anders	23,3	36,6	30,3	21,9	27,0	29,4	27,8

Het is interessant om te zien hoe dit samenhangt met de redenen voor stoppen. Tabel 4.10 geeft hiervan een beeld en maakt duidelijk dat de spijtvraag sterk verschilt naar reden voor uitval. Waar bijna driekwart van de schoolverlaters die vanwege een verkeerde opleidingkeuze aangeeft geen spijt te hebben van het besluit om te stoppen, geldt dit voor slechts een kwart van degenen die vanwege persoonlijke problemen zijn gestopt, en ruim een derde van de schoolverlaters die gestopt zijn vanwege een verhuizing of om zorgtaken te verrichten. Van deze groepen geven de meesten die wel spijt hebben aan dat doorgaan met de opleiding een reële optie was, maar een aanzienlijk deel zou ook het besluit terugdraaien als dat mogelijk was.

Tabel 4.10
Spijt met keuze om te stoppen, naar belangrijkste reden uitval (%)

	verhuizing	verkeerde opleidingskeuze	zorgtaken	(geestelijke) gezondheid	arbeidsmarkt	persoonlijke problemen	problemen op school	opleiding te zwaar	andere reden
geen spijt	34,2	73,9	37,3	46,0	66,5	27,4	50,6	42,0	67,8
wel spijt, zou nu niet meer doen	23,7	13,9	20,4	9,3	22,1	29,7	12,8	25,8	6,5
wel spijt, maar kon destijds niet anders	42,1	12,2	42,3	44,7	11,4	42,9	36,6	32,2	25,7

Tabel 4.11 laat zien hoe de spijtvraag samenhangt met de huidige bestemming van schoolverlaters. Er is weinig verschil in spijt tussen schoolverlaters die op het moment van de enquête betaald werk verrichtten en degenen die met studie bezig waren. Echter, degenen die noch werken noch studeren hebben veel vaker spijt van de keuze om te stoppen. De overgrote meerderheid van deze mensen geeft echter aan dat ze destijds niet anders konden dan stoppen. Dit lijkt niet of nauwelijks samen te hangen met de mate waarin deze ex-leerlingen destijds hulp aangeboden hebben gekregen om de opleiding af te ronden dan wel om een andere opleiding te vinden.

Tabel 4.11
Spijt van keuze om te stoppen, naar huidige bestemming (%)

	werk	studie	combinatie werken-leren	anders
geen spijt	58,5	62,8	58,1	37,6
wel spijt, zou nu niet meer doen	17,8	13,0	22,1	16,6
wel spijt, maar kon destijds niet anders	23,6	24,1	19,8	45,9

5 Conclusies

In dit rapport is gekeken naar de redenen die door schoolverlaters worden genoemd om voortijdig uit het onderwijs te stappen, dat wil zeggen zonder dat het daarbij behorende diploma werd behaald. Aan de hand van deze redenen is een typologie gemaakt, die vervolgens aan een tweetal bestaande typologieën is gerelateerd. Het gaat om de door Eimers en Bekhuis (2006) gehanteerde indeling in de *klassieke risicoleerling* versus de *opstapper,* en het door de MBO-raad gehanteerde onderscheid tussen *beïnvloedbare* versus *niet-beïnvloedbare* uitval.

Om met het laatste te beginnen, wanneer we de door respondenten vermelde belangrijkste reden om te stoppen als graadmeter gebruiken, valt minder dan de helft van de uitval onder de noemer 'beïnvloedbaar'. Het gaat om uitval vanwege een verkeerde opleidingskeuze, problemen op school, en een als te zwaar ervaren opleiding. Het is natuurlijk zo dat we in de praktijk nooit zo'n scherp onderscheid kunnen maken tussen beïnvloedbare en niet-beïnvloedbare uitval. Veel schoolverlaters noemen naast hun belangrijkste reden voor uitval ook één of meerdere andere redenen, en soms worden door dezelfde leerling zowel beïnvloedbare als niet-beïnvloedbare redenen genoemd. Bovendien zijn er indicaties dat er aan ogenschijnlijk niet-beïnvloedbare redenen een voorgeschiedenis voorafgaat die wellicht een opening zou kunnen bieden voor enige interventies. Daar staat echter tegenover dat zogeheten beïnvloedbare factoren in de praktijk lang niet altijd beïnvloedbaar zullen blijken. Het is niet realistisch om te verwachten dat zelfs met zeer goede voorlichting en studie- en loopbaanbegeleiding het probleem van een verkeerde opleidingskeuze helemaal uitgebannen zal worden. Het is evenmin haalbaar om alle probleemleerlingen op school – of dat nu te maken heeft met de cognitieve capaciteiten van de leerling, de relatie met schoolleiding, leraren en medeleerlingen of een combinatie van beiden – door overleg en maatwerk van een passende plek in het onderwijs te voorzien. Kortom, hoewel uit dit onderzoek is gebleken dat er een grote groep leerlingen bestaat waarbij met passend beleid uitval te voorkomen zou zijn, is er een groep die waarschijnlijk even groot of zelfs groter is waarbij de mogelijkheden hiertoe zeer beperkt zijn.

Het is niet de bedoeling om te suggereren dat we hier te maken hebben met zoiets als een verloren generatie die gedoemd is zonder enig uitzicht door het leven te gaan. Er zijn veel interventies denkbaar die effect zouden kunnen sorteren voor de groepen die hier gemakshalve als 'niet-beïnvloedbaar' zijn bestempeld. Het gaat hierbij echter vooral om interventies die zich voor een groot deel buiten het gezichtsveld van het

onderwijs voltrekken, waarbij kan worden gedacht aan interventies die bijdragen aan een betere thuissituatie, steun en begeleiding bij het vinden van werk, en een actieve stimulering van een latere terugkeer in het onderwijs.

Evenals het onderscheid in beïnvloedbare versus niet-beïnvloedbare uitval vruchtbaar is gebleken, levert ook het contrast tussen klassieke risicoleerlingen en opstappers waardevolle inzichten op. Ook hier blijkt het onderscheid minder scherp dan dit op het eerste gezicht lijkt. Zo zien we dat bij een deel van de groepen die in eerste instantie als opstappers zijn bestempeld, een duidelijke voorgeschiedenis aan het voortijdig stoppen met de opleiding vooraf is gegaan. Dit onderstreept het belang van het alert blijven bij alle groepen leerlingen voor vroege signalen dat het mis dreigt te gaan.

Hoewel een aanzienlijk deel van de voortijdige schoolverlaters op het eerste gezicht redelijk op hun pootjes lijkt te zijn terechtgekomen, is er toch meer dan genoeg reden voor zorg. Gezien de voorgeschiedenis van deze schoolverlaters, is het zeer de vraag hoeveel van de mensen die één tot twee jaar later in het onderwijs zijn teruggekeerd, alsnog de opleiding afmaken, en in hoeveel gevallen men uiteindelijk het onderwijs met een startkwalificatie verlaat. Vooral bij schoolverlaters van VMBO, BOL niveau 1/2 en BBL niveau 1/2 is een hoog percentage van de schoolverlaters dat naar de arbeidsmarkt is gegaan werkloos. Van de mensen die werk hebben gevonden zijn de baankenmerken in veel gevallen verre van gunstig. Er bestaat een reëel gevaar dat men nadat het huidige contract afloopt weer zonder werk komt te zitten, en daarnaast ook zonder kwalificatie, betekenisvolle werkervaring of carrièreperspectieven. Tenslotte zit een aanzienlijk deel van de schoolverlaters circa anderhalf jaar na dato noch in het onderwijs noch op de arbeidsmarkt.

6 Literatuur

Eimers, T. m.m.v. Bekhuis, H. (2006), *Vroeg is nog niet voortijdig. Naar een nieuwe beleidstheorie voortijdig schoolverlaten*, Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, Nijmegen.

Eimers, T., Keppels, E, en Boer, P. ten (2009) *Instroommogelijkheden in het mbo*, Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt, Nijmegen.

Hirschi, Travis. 1969. *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.

MBO Raad (2007), Jaarbericht 2006, beroepsonderwijs en volwasseneneducatie in beweging, MBO-Raad, De Bilt.

ROA (2001), Het effect van voortijdige schooluitval op de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters van het secundair beroepsonderwijs, in: *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2000*, ROA-R-2001/3, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht.

ROA (2006), Arbeidsmarkteffecten van voortijdige schooluitval in de beroepsopleidende leerweg, in: *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2005*, ROA-R-2006/6, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht.

ROA (2009), *Zonder diploma, Aanleiding, Kansen en Toekomstintenties*, ROA-R-2009/1, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht.

Traag, T, Marie, O. en van der Velden, R. (2010) *Risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten en jeugdcriminaliteit*, Bevolkingstrends, 2e kwartaal 2010, CBS.

ROA (2010), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2009*, ROA-R-2010/7, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht.

Statistische bijlage

Ter wille van de overzichtelijkheid is in het huidige rapport in een aantal tabellen en figuren gewerkt met een 'ingedikte' typologie van redenen voor uitval, gebaseerd op een uitgebreidere lijst redenen zoals in de vragenlijst is opgenomen. Om de lezer in de gelegenheid te stellen om de resultaten te bekijken op basis van de volledige lijst redenen, presenteert deze bijlage in tabelvorm alle resultaten in het rapport waarin gebruik is gemaakt van de typologie, nu op basis van de volledige lijst redenen.

Tabel B1.1
Belangrijkste reden om met de opleiding te stoppen (%)

	HAVO/ VWO	VMBO	BOL niveau 1/2	BOL niveau 3/4	BBL niveau 1/2	BBL niveau 3/4	HAVO/ VWO
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	10,9	10,9	16,7	30,0	21,3	24,9	20,4
psychische problemen	18,6	18,4	13,2	7,8	4,0	18,7	11,7
wilde liever gaan werken	5,2	4,3	15,8	9,1	13,3	18,7	9,8
ziekte	9,1	10,2	5,3	9,1	6,7	12,5	8,4
anders	12,3	8,2	6,1	6,1	8,0	6,3	7,4
wilde van opleiding wisselen	8,4	3,9	4,4	9,6	6,7	0,0	6,6
problemen met leraren/schoolleiding	1,9	10,6	6,1	5,7	2,7	6,3	6,0
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	16,8	7,0	1,8	3,9	5,3	0,0	5,5
had inkomen nodig en daarom gaan werken	2,5	2,3	6,1	5,7	9,3	6,3	5,3
relatie-/gezinsproblemen	5,7	5,5	7,9	3,9	2,7	0,0	4,8
problemen op leerwerkplek/stage	0,0	0,4	2,6	2,6	12,0	6,3	3,5
zwangerschap	1,3	0,4	5,3	2,6	2,7	0,0	2,4
in aanraking komen met politie/justitie	0,0	5,5	3,5	0,0	1,3	0,0	2,0
problemen met andere leerlingen	1,3	5,9	0,9	0,9	0,0	0,0	1,8
ging verhuizen	3,3	4,7	1,8	0,4	0,0	0,0	1,7
verslavingsproblemen	1,9	1,6	2,6	0,4	2,7	0,0	1,5
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	0,7	0,4	0,0	2,2	1,3	0,0	1,1

Tabel B1.2
Aandeel schoolverlaters dat wel eens is blijven zitten, heeft gespijbeld of is geschorst, naar belangrijkste reden voor uitval (%)

		wel eens gespijbeld			
	wel eens blijven zitten	heel soms	één of twee keer per week	(bijna) dagelijks	wel eens geschorst
ziekte	14,9	33,0	11,7	0,0	4,0
verslavingsproblemen	24,8	27,4	32,5	34,5	13,0
relatie-/gezinsproblemen	17,2	31,1	22,9	13,5	12,1
zwangerschap	2,5	47,1	12,4	0,0	8,6
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	26,6	67,4	5,5	0,0	0,0
in aanraking komen met politie/justitie	4,2	31,9	20,2	16,0	28,7
psychische problemen	18,2	36,0	19,3	12,2	7,5
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	37,1	30,3	11,6	4,2	12,6
wilde liever gaan werken	18,6	40,7	12,7	6,2	4,9
problemen op leerwerkplek/stage	0,0	25,3	0,0	0,0	6,0
problemen met leraren/schoolleiding	13,7	28,9	14,3	19,4	22,3
problemen met andere leerlingen	17,4	22,0	9,2	19,0	4,6
had inkomen nodig en daarom gaan werken	1,6	55,5	13,8	4,3	5,5
ging verhuizen	4,8	30,9	13,2	4,8	14,5
wilde van opleiding wisselen	13,2	40,2	6,7	2,2	0,0
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	9,4	43,1	20,3	6,9	4,4
anders	22,1	36,7	8,6	5,8	1,5

Tabel B1.3
Aandeel schoolverlaters dat met anderen heeft gesproken over stoppen, naar belangrijkste reden voor uitval (%)

	familie en vrienden			school				
	ouders	broers of zussen	vrienden	leraren	mentor	schoolleiding	zorgadvies team	niemand
ziekte	81,0	7,2	28,0	25,6	46,5	26,1	24,1	2,3
verslavingsproblemen	44,6	9,7	27,4	3,9	13,6	17,6	0,0	41,6
relatie-/gezinsproblemen	53,2	3,1	21,6	23,2	33,1	4,8	10,4	40,1
zwangerschap	56,9	11,1	33,3	24,7	34,4	8,6	6,1	27,2
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	51,6	13,5	19,0	19,0	59,6	5,5	32,7	21,2
in aanraking komen met politie/justitie	34,0	7,4	7,4	16,0	16,0	11,6	8,5	53,3
psychische problemen	71,6	10,1	11,2	18,2	42,6	18,8	23,9	17,8
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	77,2	9,0	14,1	29,9	38,8	14,9	14,3	8,3
wilde liever gaan werken	73,0	7,8	18,8	11,2	26,2	8,6	1,2	21,3
problemen op leerwerkplek/stage	63,5	6,0	18,6	10,2	44,9	32,3	0,0	10,2
problemen met leraren/schoolleiding	73,1	8,7	22,2	9,6	25,7	23,2	10,1	17,4
problemen met andere leerlingen	70,6	0,0	0,0	0,0	30,0	14,0	9,2	20,2
had inkomen nodig en daarom gaan werken	52,7	8,8	22,5	9,4	11,4	7,1	0,0	30,8
ging verhuizen	75,9	8,2	24,8	11,6	17,8	16,4	0,0	9,6
wilde van opleiding wisselen	80,9	15,5	29,3	23,4	48,2	32,2	13,7	9,2
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	80,6	15,3	33,2	18,4	35,2	14,3	6,9	14,0
anders	69,3	7,7	12,8	20,6	28,2	19,4	7,7	16,3

Tabel B1.4
Hulp aangeboden gekregen om diploma te halen dan wel om een andere opleiding te vinden, naar belangrijkste reden voor uitval (%)

	hulp aangeboden gekregen om diploma te halen		
	van school	van andere instanties	hulp aangeboden gekregen om andere opleiding te vinden
ziekte	50,8	17,1	31,9
verslavingsproblemen	14,4	6,4	42,6
relatie-/gezinsproblemen	49,3	13,5	21,6
zwangerschap	62,3	12,4	21,1
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	100,0	32,7	48,4
in aanraking komen met politie/justitie	65,4	21,3	40,3
psychische problemen	65,7	34,9	33,3
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	55,5	16,2	42,1
wilde liever gaan werken	52,4	10,6	15,9
problemen op leerwerkplek/stage	59,7	16,2	24,6
problemen met leraren/schoolleiding	15,5	19,2	19,8
problemen met andere leerlingen	47,4	24,8	37,4
had inkomen nodig en daarom gaan werken	36,7	10,8	12,1
ging verhuizen	89,6	14,5	22,7
wilde van opleiding wisselen	30,1	12,9	28,2
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	32,9	14,7	23,6
anders	51,0	17,1	19,3

Tabel B1.5

Belangrijkste bezigheid op enquêtemoment, naar belangrijkste reden uitval (%)

	werk	studie	combinatie werken-leren	anders
ziekte	35,2	33,8	1,0	30,0
verslavingsproblemen	34,7	34,9	24,9	5,5
relatie-/gezinsproblemen	53,2	25,8	1,9	19,1
zwangerschap	21,8	11,3	2,9	64,0
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	44,1	15,6	0,0	40,3
in aanraking komen met politie/justitie	32,5	50,2	4,6	12,7
psychische problemen	14,7	45,7	8,3	31,3
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	40,8	41,1	2,1	16,0
wilde liever gaan werken	69,5	6,0	9,9	14,5
problemen op leerwerkplek/stage	58,6	8,5	2,4	30,6
problemen met leraren/schoolleiding	36,6	34,9	6,8	21,7
problemen met andere leerlingen	17,4	78,0	0,0	4,6
had inkomen nodig en daarom gaan werken	66,5	9,9	5,6	17,9
ging verhuizen	26,0	69,1	0,0	4,9
wilde van opleiding wisselen	36,2	51,9	8,5	3,3
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	48,5	32,3	8,2	11,0
anders	42,7	39,2	2,0	16,1

Tabel B1.6
Niveau hoogst voltooide opleiding, naar belangrijkste reden uitval (%)

	basisonderwijs, getuigschrift/ diploma praktijkonderwijs of niets	VMBO	BOL niv. 1	BOL niv. 2/3/4	BBL niv. 1	BBL niv. 2/3/4	HAVO	VWO	hoger onderwijs (HBO of WO)
ziekte	26,1	64,9	0,0	3,8	0,0	0,0	1,8	1,5	1,9
verslavingsproblemen	6,1	89,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,4	0,0
relatie-/gezinsproblemen	38,1	58,6	0,0	0,0	0,0	3,2	0,0	0,0	0,0
zwangerschap	13,3	79,4	0,0	0,0	7,3	0,0	0,0	0,0	0,0
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	13,2	73,4	0,0	0,0	0,0	0,0	13,5	0,0	0,0
in aanraking komen met politie/justitie	70,0	30,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
psychische problemen	49,6	41,9	0,0	1,9	0,0	0,0	6,6	0,0	0,0
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	32,5	45,0	0,0	2,8	0,0	6,1	3,3	10,3	0,0
wilde liever gaan werken	25,4	70,7	2,3	0,0	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0
problemen op leerwerkplek/stage	6,0	81,3	0,0	8,5	0,0	4,2	0,0	0,0	0,0
problemen met leraren/schoolleiding	43,0	51,1	2,7	0,0	0,0	0,0	2,1	1,1	0,0
problemen met andere leerlingen	51,1	35,0	0,0	8,9	0,0	0,0	0,0	5,1	0,0
had inkomen nodig en daarom gaan werken	19,6	69,9	0,0	5,9	1,7	2,9	0,0	0,0	0,0
ging verhuizen	45,3	29,9	4,8	8,4	0,0	0,0	11,6	0,0	0,0
wilde van opleiding wisselen	13,2	75,8	1,4	2,4	0,0	2,4	4,8	0,0	0,0
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	14,8	71,1	0,5	5,2	1,2	1,2	3,8	2,3	0,0
anders	26,8	61,2	0,0	2,1	0,0	3,0	3,0	3,8	0,0

Tabel B1.7
Arbeidsmarktparticipatie en werkloosheid, naar belangrijkste reden uitval (%)

	aanbieden op de arbeidsmarkt	werkloos
ziekte	52,3	13,1
verslavingsproblemen	60,2	0,0
relatie-/gezinsproblemen	78,2	16,2
zwangerschap	44,2	37,1
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	60,5	0,0
in aanraking komen met politie/justitie	43,2	13,8
psychische problemen	26,3	22,3
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	61,8	12,8
wilde liever gaan werken	92,1	7,8
problemen op leerwerkplek/stage	83,7	28,6
problemen met leraren/schoolleiding	72,1	15,9
problemen met andere leerlingen	13,8	0,0
had inkomen nodig en daarom gaan werken	93,4	16,9
ging verhuizen	39,0	0,0
wilde van opleiding wisselen	51,8	0,0
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	68,0	6,7
anders	68,7	9,5

Tabel B1.8
Kenmerken huidige baan, naar belangrijkste reden uitval (%)

	tijdelijke aanstelling	voldoende/goede aansluiting opleiding-werk	goede carrièreperspectieven	tevreden met huidige baan	uurloon	maandloon
ziekte	48,8	39,3	50,4	79,7	7,13	891
verslavingsproblemen	25,1	61,0	80,5	69,3	5,26	736
relatie-/gezinsproblemen	52,8	27,0	43,7	59,0	5,86	788
zwangerschap	70,6	58,8	29,4	58,8	7,28	1030
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	71,3	41,6	41,6	83,2	4,98	834
in aanraking komen met politie/justitie	55,8	32,2	16,1	32,2	4,78	722
psychische problemen	54,1	23,3	54,5	54,5	6,58	1028
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	44,5	56,4	31,0	56,7	6,34	1041
wilde liever gaan werken	59,4	17,0	48,4	66,2	7,23	1002
problemen op leerwerkplek/stage	34,6	53,3	30,7	30,7	7,02	1048
problemen met leraren/schoolleiding	45,4	31,2	37,8	50,8	6,67	1038
problemen met andere leerlingen	0,0	0,0	100,0	100,0	6,15	800
had inkomen nodig en daarom gaan werken	43,3	44,6	28,5	52,0	7,19	1030
ging verhuizen	58,4	33,6	67,2	47,2	5,44	482
wilde van opleiding wisselen	41,5	16,4	55,8	62,7	6,78	984
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	44,6	30,3	38,8	66,5	6,71	1027
anders	28,7	34,0	32,5	61,3	8,45	1108

Tabel B1,9
Spijt met keuze om te stoppen, naar belangrijkste reden uitval (%)

	geen spijt	wel spijt, zou nu niet meer doen	wel spijt, maar kon destijds niet anders
ziekte	49,3	6,5	44,2
verslavingsproblemen	41,0	26,9	32,1
relatie-/gezinsproblemen	31,5	21,8	46,7
zwangerschap	27,2	29,7	43,1
combinatie met zorg kinderen/familie te zwaar	59,6		40,4
in aanraking komen met politie/justitie	8,5	49,9	41,6
psychische problemen	43,7	11,2	45,1
opleiding te moeilijk/gezakt voor eindexamen	42,0	25,8	32,2
wilde liever gaan werken	74,9	22,7	2,4
problemen op leerwerkplek/stage	27,0	20,4	52,7
problemen met leraren/schoolleiding	56,5	12,3	31,3
problemen met andere leerlingen	76,8	0,0	23,2
had inkomen nodig en daarom gaan werken	51,6	21,1	27,3
ging verhuizen	34,2	23,7	42,1
wilde van opleiding wisselen	75,0	19,9	5,1
opleiding voldeed niet aan verwachtingen	73,6	11,9	14,5
anders	67,8	6,5	25,7

Tabel B1.10
Uitvalredenen en vroege signalen, naar geslacht (%)

	man	vrouw
belangrijkste reden voor uitval		
verhuizing	1,1	2,3
verkeerde opleidingskeuze	31,1	23,4
zorgtaken	0,9	5,8
(geestelijke) gezondheid	15,7	24,1
arbeidsmarkt	16,2	14,2
persoonlijke problemen	6,2	10,1
problemen op school	13,7	9,1
opleiding te zwaar	7,2	3,9
andere reden	7,8	7,0
vroege signalen		
wel eens blijven zitten	17,1	12,5
wel eens gespijbeld:		
heel soms	35,7	37,4
één of twee keer per week	15,1	13,8
(bijna) dagelijks	6,6	8,3
wel eens geschorst	8,0	5,3
met anderen gesproken		
familie en vrienden		
ouders	66,6	71,8
broers of zussen	8,8	10,8
vrienden	19,2	23,8
school		
leraren	15,4	19,6
mentor	31,5	35,2
schoolleiding	16,0	15,6
zorgadviesteam	9,9	10,4
niemand	19,4	15,6
hulp aangeboden gekregen		
om diploma te halen:		
van school	50,8	44,6
van andere instanties	17,8	17,2
om andere opleiding te vinden	23,6	27,7

Tabel B1.11
Uitvalredenen en vroege signalen, naar etniciteit (%)

	westerse allochtoon	niet-westerse allochtoon	autochtoon
belangrijkste reden voor uitval			
verhuizing	2,0	3,5	1,4
verkeerde opleidingskeuze	27,6	23,5	27,7
zorgtaken	2,0	4,3	3,4
(geestelijke) gezondheid	26,5	16,8	20,2
arbeidsmarkt	8,5	14,9	15,8
persoonlijke problemen	12,6	11,8	7,1
problemen op school	7,3	13,9	11,1
opleiding te zwaar	5,3	6,1	5,4
andere reden	8,1	5,1	7,8
vroege signalen			
wel eens blijven zitten	12,5	14,7	15,0
wel eens gespijbeld:			
heel soms	25,6	42,7	36,3
één of twee keer per week	18,5	11,3	14,7
(bijna) dagelijks	7,5	7,1	7,6
wel eens geschorst	12,6	10,6	5,2
met anderen gesproken			
familie en vrienden			
ouders	65,4	35,2	76,7
broers of zussen	11,2	5,3	10,6
vrienden	21,3	14,1	23,2
school			
leraren	16,7	10,9	19,0
mentor	43,3	25,2	34,1
schoolleiding	10,9	8,3	17,8
zorgadviesteam	14,0	8,4	10,2
niemand	17,5	36,5	13,6
hulp aangeboden gekregen			
om diploma te halen:			
van school	44,2	49,8	47,5
van andere instanties	21,4	18,0	17,0
om andere opleiding te vinden	33,3	24,7	25,2

Tabel B1.12
Uitvalredenen en vroege signalen, naar regioetniciteit (%)

	grote steden	rest
belangrijkste reden voor uitval		
verhuizing	0,8	2,0
verkeerde opleidingskeuze	27,3	27,0
zorgtaken	5,7	2,9
(geestelijke) gezondheid	19,5	20,3
arbeidsmarkt	17,5	14,5
persoonlijke problemen	9,0	8,0
problemen op school	10,7	11,5
opleiding te zwaar	5,2	5,5
andere reden	4,4	8,2
vroege signalen		
wel eens blijven zitten	10,6	15,8
wel eens gespijbeld:		
heel soms	41,9	35,1
één of twee keer per week	16,4	13,9
(bijna) dagelijks	5,1	8,1
wel eens geschorst	5,4	7,0
met anderen gesproken		
familie en vrienden		
ouders	60,2	71,7
broers of zussen	13,3	8,9
vrienden	20,7	21,8
school		
leraren	12,0	19,1
mentor	32,3	33,7
schoolleiding	11,4	17,0
zorgadviesteam	8,6	10,6
niemand	21,1	16,5
hulp aangeboden gekregen		
om diploma te halen:		
van school	47,2	47,6
van andere instanties	13,8	18,5
om andere opleiding te vinden	25,4	25,8